

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра адміністративного, господарського права та фінансово-економічної
безпеки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

зі спеціальності 081 «Право»

Тема: «Правовий статус нотаріуса»

Завідувач кафедри _____ д.ю.н. Гаруст Ю.В.

(підпис)

Керівник проекту _____ Миргород-Карпова В.В.

(підпис)

Виконавець

студентка групи Ю.м.-73 _____ Сапсай О.В.

(підпис)

Суми 2018

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально –науковий інститут права

Кафедра адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки

Освітній ступінь «магістр»

Спеціальність 081 «Право»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____ Ю.В. Гаруст
“___” _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема проекту (роботи)

керівник роботи _____
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання) затверджені
наказом по університету від “___” _____ 20__ року №__

2. Термін здачі студентом закінченого проекту _____

3. Вихідні дані проекту (роботи) _____

4. Зміст магістерської роботи (перелік питань, які потрібно розробити) _____

_____ переробити назву пункту відповідно__ до
зразка _____

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада керівника	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів магістерської роботи	Строк виконання етапів магістерської роботи	Примітка

Студент-дипломник _____
(підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник проекту _____
(підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Структура й обсяг роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що включає 90 найменувань. Загальний обсяг магістерської роботи становить 91 с., у тому числі список використаних джерел – 11 сторінок.

Актуальність. Оскільки Україна обрала європейський вектор розвитку, особливої уваги заслуговує правовий статус нотаріуса, як суб'єкта, що забезпечує захист прав та законних інтересів громадян. Праці вітчизняних учених – І. П. Фріса, Г.С. Семакова, С.П. Кондракова, А.Г. Гуледзи, Н. В. Ільєвої та ін.. – не охоплюють всього спектру проблем, регулюванням правового статусу нотаріуса. Необхідність теоретичного обґрунтування й визначення практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності діяльності нотаріусів обумовила вибір теми даної роботи і її актуальність.

Мета і завдання роботи. Метою даної роботи є дослідження правового статусу нотаріуса. Для досягнення поставленої мети було окреслено такі основні завдання:

- визначити історичні передумови становлення нотаріальної діяльності;
- дослідити поняття нотаріальної діяльності та її ознаки ;
- проаналізувати поняття, види та ознаки нотаріусів ;
- охарактеризувати права, обов'язки та відповідальність нотаріуса;
- узагальнити досвід іноземних держав щодо правового регулювання нотаріальної діяльності;
- проаналізувати проблеми та напрямки вдосконалення законодавства щодо правового регулювання нотаріальної діяльності в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають в процесі здійснення нотаріальної діяльності.

Предметом дослідження є правовий статус нотаріуса, як суб'єкта наділеного державою спеціальними повноваженнями.

Методи дослідження.Методологічну основу дослідження становили сукупність загальних та спеціальних методів пізнання, а саме: діалектичний, формально-логічний; історичний; порівняльно-правовий, логіко-юридичний.

Наукова новизна. Результати, що відображають наукову новизну, полягають у такому:

уперше: науково обґрунтовано права та обов'язки нотаріусів;

удосконалено: поняття «нотаріус», «державний нотаріус», «завідувач державного нотаріального архіву», «приватний нотаріус», поняття юридичної відповідальності нотаріуса, характеристику суб'єктів управління нотаріальною діяльністю;

Набули подальшого розвитку: напрямки удосконалення правового статусу нотаріуса в Україні.

Ключові слова: **НОТАРІУС, НОТАРІАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ДЕРЖАВНИЙ НОТАРІУС, ПРИВАТНИЙ НОТАРІУС, ЗАВІДУВАЧ ДЕРЖАВНОГО НОТАРІАЛЬНОГО АРХІВУ.**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ I. ПРАВОВА ПРИРОДА НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	10
1.1. Поняття, сутність і становлення нотаріальної діяльності.....	10
1.2. Нормативно-правове регулювання нотаріальної діяльності	22
1.3. Система суб'єктів управління нотаріальною діяльністю	32
РОЗДІЛ II. СТРУКТУРА ПРАВОВОГО СТАТУСУ НОТАРІУСА ЯК СПЕЦІАЛЬНО УПОВНОВАЖЕНОГО ДЕРЖАВОЮ СУБ'ЄКТА	40
2.1 Поняття, види та ознаки нотаріусів в Україні	40
2.2. Права та обов'язки нотаріуса	50
2.3. Поняття юридичної відповідальності нотаріуса як спеціально уповноваженого державою суб'єкта	60
РОЗДІЛ III. ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ.....	69
3.1. Зарубіжний досвід визначення правового статусу нотаріуса, як спеціально уповноваженого державою суб'єкта.....	69
3.2. Напрямки удосконалення правового статусу нотаріуса в Україні	83
ВИСНОВКИ	97
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	99

ВСТУП

Актуальність теми дослідження.

З перших років незалежності Україна прагнула до побудови правової держави та створення якісно нового суспільства, де будуть забезпечуватися пріоритети загальнолюдських цінностей. Основними подіями на цьому шляху, що, безспірно, допомогли їй визнанню іншими країнами світу, стали прийняття Конституції України, вступ України до Ради Європи, проведення чималої кількості реформ. Проте країна та її інституції й сьогодні продовжують шукати свій шлях забезпечення неухильного дотримання прав людини і верховенства права.

Оскільки Україна обрала європейський вектор розвитку, особливої уваги заслуговує правовий статус нотаріуса, як суб`єкта, що забезпечує захист прав та законних інтересів громадян.

Кожного дня до нотаріуса звертаються громадяни з різноманітними питаннями, що потребують правової допомоги. Нотаріус – це не лише фахівець у галузі права, адже його знання не обмежуються лише теорією права, а стосуються також психології, соціології, мовознавства, економіки тощо. Він має високу відповідальність перед суспільством, у зв`язку з виконанням повноважень, наданих державою.

Сучасне суспільство постійно зазнає змін, тому для того аби якісно виконувати свої повноваження, а саме здійснювати охорону прав і законних інтересів тих, хто звертається за допомогою до нотаріуса, останній повинен постійно самовдосконалюватися та відповідати вимогам часу.

Саме тому тема дослідження є актуальною.

Сучасний стан наукової розробки. Теоретичну основу дослідження, становлять праці таких провідних вчених, як І. П. Фріс, Г. С. Семаков, С. П. Кондракова, А. Г. Гуледза, Н. В. Ільєва, В. Г. Тищенко, М. М. Дякович, К. Ф. Білько, М. С. Долинська, Л. С. Сміян, Ю. В. Нікітін, П. Г. Хоменко,

В. М. Черниш, Н. П. Ляпидевский, Н. В. Партоленко, О. І. Нелін, С. А. Комаров, О. Ф. Скакун та інші.

Мета і завдання роботи. Метою даної роботи є дослідження правового статусу нотаріуса. Для досягнення поставленої мети було окреслено такі основні завдання:

- визначити історичні передумови становлення нотаріальної діяльності;
- охарактеризувати систему суб'єктів управління нотаріальною діяльністю;
- дослідити поняття нотаріальної діяльності та її ознаки ;
- проаналізувати поняття, види та ознаки нотаріусів ;
- охарактеризувати права, обов'язки та відповідальність нотаріуса;
- визначити міру юридичної відповідальності нотаріуса як спеціально уповноваженого державою суб'єкта;
- узагальнити досвід іноземних держав щодо правового регулювання нотаріальної діяльності;
- проаналізувати проблеми та напрямки вдосконалення законодавства щодо правового регулювання нотаріальної діяльності в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають в процесі здійснення нотаріальної діяльності.

Предметом дослідження є правовий статус нотаріуса, як суб'єкта наділеного державою спеціальними повноваженнями.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становили сукупність загальних та спеціальних методів пізнання, а саме: діалектичний, формально-логічний; історичний; порівняльно-правовий, логіко-юридичний.

Апробація результатів дослідження. Апробація роботи буде здійснена в Науковому журналі тематичних досліджень з правових питань «Правові горизонти».

Структура магістерської роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури. Загальний обсяг

магістерської роботи становить 91 сторінки. При написанні даної магістерської роботи було використано 90 джерел.

РОЗДІЛ I. ПРАВОВА ПРИРОДА НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Поняття, сутність і становлення нотаріальної діяльності

Діяльність нотаріату має беззаперечний вплив на більшість сфер суспільно-правового життя. Серед усіх видів правової діяльності, саме нотаріальна діяльність займає вагоме місце, оскільки містить в собі важливу соціальну функцію – здійснювати нотаріальне посвідчення юридично значущих фактів та документів, які є необхідною складовою виникнення, зміни та припинення багатьох правових відносин. Тому не буде перебільшення стверджувати про те, що у правосвідомості сучасної особи вже давно сформувалась стійка думка про те, що нотаріальна дія дорівнює законній дії, достовірному факту з безспірними правовими наслідками. Таке твердження також закріплено законодавчо, оскільки на осіб, які здійснюють нотаріальні дії покладається підвищена моральна та юридична відповідальність за наслідки їх професійної діяльності. Тому ще з часів перших згадок і до сьогодні, нотаріальна діяльність знаходиться під пильним контролем з боку держави.

Для того аби мати більш детальне уявлення про природу нотаріальної діяльності, на нашу думку, необхідно дати визначення поняттю – «нотаріальна діяльність».

Слід зазначити, що Закон України «Про нотаріат», не містить визначення даного терміну, більш того тлумачення терміну «нотаріальна діяльність» відсутнє і в інших нормативно-правових актах.

Дослідженням поняття нотаріальної діяльності займалися деякі дослідники. Так, І.П. Фріс, у своїй роботі, визначає нотаріальною діяльністю – врегульовану законом, іншими нормативними актами професійну непідприємницьку діяльність особи, що має статус нотаріуса, або особи, яка наділена правом вчинення окремих нотаріальних дій, пов'язану із посвідченням прав та фактів, що мають юридичне значення, вчинення інших

дій з метою надання їм юридичної вірогідності, а також надання громадянам і юридичним особам кваліфікованої юридичної консультативної допомоги [1].

На думку А.Г. Гуледзи під нотаріальною діяльністю в Україні треба розуміти діяльність нотаріусів та інших осіб, уповноважених державою на вчинення нотаріальних дій, щодо посвідчення безспірних прав, а також фактів, що мають юридичне значення, засвідчення документів, з метою надання їм офіційної та доказової сили [2, с. 34].

Г.С. Семаков та С.П. Кондракова визначають, що сутність нотаріальної діяльності полягає в посвідченні та підтвердженні певних прав і фактів, в юридичному закріпленні цивільних прав з метою запобігання можливим правопорушенням. Автори також вважають за необхідне, окрім посвідчувальної функції, виділяти також правоохоронну, котра здійснюється уповноваженими органами держави в контексті вчинення ними нотаріальних дій та превентивну функції, оскільки нотаріальні дії є механізмом запобігання виникненню правопорушенням [3, с. 6].

Н.В. Ільєва у науковому дослідженні вказує, що нотаріальна діяльність - це дії уповноваженої державою особи, якій делеговані певні повноваження на посвідчення прав, а також фактів, що мають юридичне значення, та вчинення інших нотаріальних дій з метою надання їм юридичної достовірності [4].

В.Г. Тищенко вважає, що нотаріальна діяльність – це здійснення уповноваженими державою органами комплексу заходів по вчиненню нотаріальних дій щодо посвідчення прав та фактів, які мають юридичне значення з метою надання їм офіційної сили та вчинення іншої професійної діяльності нотаріусами [5].

М.Німак у своїй роботі під нотаріальною діяльністю у її змістовому аспекті розуміє правову діяльність нотаріуса або інших уповноважених осіб, яка полягає у вчиненні нотаріальних дій, наданні консультацій щодо їх вчинення, вчиненні інших дій, які безпосередньо пов'язані із нотаріальними

діями і підлягають реєстрації вчинення цих нотаріальних дій у реєстрах, книгах та журналах, з метою захисту прав та інтересів осіб, надання безспірним правам і фактам юридичної вірогідності, надання документам юридичної сили [6].

Проаналізувавши, зазначені вище підходи до визначення даного поняття, можна дійти до висновку, що кожен дослідник намагається з'ясувати сутність нотаріальної діяльності, проте дане питання залишається дискусійним.

Ми вважаємо, що для того аби дати ґрунтовне визначення поняття «нотаріальна діяльність», перш за все, варто звернути свою увагу на норми законодавства, а саме Закону України «Про нотаріат». Тому на нашу думку, нотаріальна діяльність – це врегульована нормами законодавства діяльність уповноваженої державою фізичної особи, яка має свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю та здійснює її у – державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або займається приватною нотаріальною діяльністю, а також діяльність інших уповноважених державою суб'єктів, у визначених законодавством випадках, щодо посвідчення прав, фактів, які мають юридичне значення, а також здійснення інших нотаріальних дій, з метою надання їм юридичної достовірності, офіційної сили, та запобігання правопорушенням.

З наведеного вище визначення, можна сформувати і сутність нотаріальної діяльності, яка полягає у правоохоронній та правозахисній діяльності.

Зміст більш конкретно відображається у завданнях нотаріальної діяльності.

Серед завдань нотаріальної діяльності варто виділити такі:

- захист прав та законних інтересів громадян, а також юридичних осіб. Дане завдання буде ефективним лише в тому випадку, якщо під час здійснення нотаріальних дій, всі учасники будуть дотримуватися процесуальних норм законодавства, а саме Закону України «Про

нотаріат» та інших нормативно-правових актів, які регулюють нотаріальну діяльність. Адже нотаріальні дії забезпечують захист важливих для громадян та організацій прав та інтересів, які нерозривно пов'язані з їх діяльністю, оскільки застосовуються до майнових прав.

- контроль законності нотаріальних дій. Контроль за діяльністю нотаріусів складається з багатьох стадій, починаючи з видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю і аж до її припинення. Головну роль серед суб'єктів контролю відіграє Міністерство юстиції України та його територіальні органи.
- запобігання майбутнім правопорушенням. Дане завдання може бути реалізовано нотаріусами шляхом надання юридичних консультацій, роз'яснень громадянам їх прав та обов'язків [7, с. 10].

Для того, аби більш детально розібратися з сутністю важливо звернути увагу на функції нотаріальної діяльності.

М.М Дякович у своїй роботі, визначає, що функції нотаріату – це основні напрямки його діяльності, що відображають його особливості як унікального правового інституту, який має своїм завданням охорону та захист суб'єктивних прав громадян і юридичних осіб у приватноправовій сфері [7, с. 17].

К.Ф. Білько виділяє дві категорії функцій: ті, що походять із публічно-правового та приватно-правового характеру нотаріальної діяльності. Першу категорію складають такі:

- правоохоронна функція, що полягає в публічно-правовій діяльності щодо забезпечення законності і правомірності юридичних дій громадян і юридичних осіб у сфері цивільного обороту;
- правозастосовна функція, тобто владна правова діяльність нотаріальних органів держави, спрямованих на реалізацію правових приписів; попереджувально-профілактична функція, змістом якої є те, що нотаріат виконує роль органу попереджувального правосуддя (на

думку дисертанта, знову ж таки, не є доречним розглядати нотаріат як орган правосуддя) з питань безспірного характеру;

- фіскальна функція, відповідно до якої нотаріат розглядається як допоміжний орган держави, що контролює сплату фізичними і юридичними особами, які звернулися за вчиненням нотаріальних дій, податків та зборів, визначених законом [8, с. 40].

До другої категорії функцій нотаріату автор відносить такі:

- правовстановлювальна функція, яка полягає в тому, що нотаріус перевіряє факт дієздатності особи, яка звернулася до нього за вчиненням нотаріальної дії, її повноваження та ін.;
- правореалізаційна функція, згідно з якою нотаріус забезпечує реалізацію прав і законних інтересів громадян;
- консультаційна функція, за якої на нотаріуса покладено обов'язок роз'яснювати права і обов'язки учасників цивільного обороту, попереджувати про наслідки вчинюваних нотаріальних дій [8, с. 41].

Функції нотаріату також досліджувала і М. С. Долинська, котра виділяє дві групи функцій:

- загально соціальні, що характеризують місце нотаріату в системі органів цивільної юрисдикції та правової системи України;
- нотаріально-спеціальні, які відображають особливості, специфіку нотаріальної діяльності стосовно учасників нотаріального процесу [9, с. 209].

Деякі автори більш широко розглядають функції нотаріату, що, на нашу думку є більш вірним рішенням. У своїй роботі Л. С. Сміян, Ю. В. Нікітін, П. Г. Хоменко вважають, що функції нотаріату полягають:

- в охороні та захисті прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, територіальних громад та держави;
- у регулюванні певних відносин між суб'єктами, використовуючи при цьому матеріальні та процесуальні норми чинного законодавства.

Прикладом такого регулювання може бути посвідчення певного договору, в якому закріплюються права та обов'язки сторін, тобто фактично регулюється їхнє поведінка один щодо одного;

- у тому, що нотаріус при виконанні своїх функцій повинен розглянути та проаналізувати волевиявлення суб'єктів, які до нього звернулися, щодо його законності;
- у запобіганні можливим правопорушенням. Ідеться про відмову нотаріуса у вчиненні нотаріальних дій, які суперечать закону;
- у підвищенні правосвідомості та правової культури громадян. З огляду на те, що велика кількість правопорушень здійснюється саме через правову необізнаність громадян, нотаріус у ході вчинення нотаріальних дій роз'яснює чинне законодавство з метою з'ясування сутності та правових наслідків певних дій, які бажають вчинити громадяни;
- у впливі на законотворення, адже нотаріат – це той інститут, який – своєю діяльністю може торкатися майже усіх галузей права і шляхом спроб та помилок своєю практикою показує законодавцеві, на що йому слід звернути увагу [10, с. 14-15] .

Проаналізувавши вищезазначені позиції різних науковців, на нашу думку, більш доцільним буде спростити класифікацію функцій нотаріальної діяльності до поділу на основні та похідні. Щодо основних функцій, вони прямо впливають із законодавства, а саме ст. 1 Закону України «Про нотаріат» – тобто це посвідчення прав, а також фактів, що мають юридичне значення та здійснення інших нотаріальних дій, передбачених законодавством з метою надання їм юридичної достовірності, офіційної сили.

На нашу думку похідні функції нотаріальної діяльності – є допоміжними і прямо впливають із безпосередніх обов'язків нотаріусів. До таких функцій належать попереджувальна, консультативна, медіаційна.

Попереджувальна функція полягає у запобіганні правопорушення шляхом відмови нотаріусів у вчиненні нотаріальних дій, які не відповідають

нормам законодавства або мають на меті здійснити дію з порушенням закону. Так наприклад, при посвідченні певного правочину нотаріус зобов'язаний встановити особи сторони, яка звернулась, перевірити обсяг її цивільної дієздатності або повноваження її представника, перевірити обсяг цивільної правоздатності юридичної особи або повноваження її представника, встановити волевиявлення та дійсні наміри особи, витребувати документи та відомості, необхідні для вчинення нотаріальної дії та ін.

Консультативна функція нотаріальної діяльності полягає у тлумаченні особам, які звернулися до нотаріуса за вчиненням певної нотаріальної дії, щодо їх прав та обов'язків, суті даної дії та правових наслідків, які виникають після її вчинення. Крім цього, ще на стадії спілкування з клієнтом, нотаріус роз'яснює норми чинного законодавства, вірогідні варіанти вирішення певних ситуацій, тобто таким чином, нотаріус здійснює консультативну функцію ще до вчинення нотаріальної дії.

Важливе значення для нотаріальної діяльності має медіаційна функція. Хоча в інших країнах дана функція вже давно і широко використовується нотаріусами, в нашій країні про медіаційну функцію почали говорити лише нещодавно. Це зумовлено стрімким розвитком суспільних відносин, процесом Європейської інтеграції та адаптацією законодавства України до норм законодавства ЄС.

Слово «медіація» походить від латинського «medius», що в перекладі означає – обіймати середину між двома точками зору або сторонами, пропонувати середній шлях, триматися нейтрально, незалежно. Відповідно медіація розглядається як спосіб надання правової допомоги. Тобто мова йде про допомогу незалежного нейтрального посередника (медіатора), який сприяє сторонам у досягненні згоди. В ролі медіатора, виступає нотаріус, який є так званим арбітром між сторонами, які до нього звернулися за вчиненням нотаріальної дії. За допомогою нотаріату через належне виконання нотаріусами своїх обов'язків сторони певного правочину можуть уникнути непорозуміння між собою, а в подальшому і спору. Це означає, що

фактично нотаріуси виступаю в ролі добровільних суддів, що дуже часто так і відбувається на практиці. Адже нотаріус є довірною особою – йому відомі всі деталі тої чи іншої ситуації, таємниці, завдяки його компетенції він є незалежним та неупередженим радником. Тобто робота нотаріуса, як часто відбувається, зводиться не лише до написання певних документів, нотаріус здійснює не менш важливу роль – примиріює сторони, тим самим не дає можливості виникнення спірних ситуацій.

Отже, визначившись з поняттям та сутністю, необхідно з'ясувати історичні передумови становлення нотаріальної діяльності.

Вивченням даного питання займалась велика кількість дослідників, проте не було здійснено поетапної систематизації становлення нотаріальної діяльності, тому автор вважає за доцільне розділити історичні передумови на декілька етапів.

Перший етап – це період Античності. Поняття «нотаріат» лексично походить від латинського слова «note», що в перекладі означає «знак». Як правовий інститут він вперше з'явився ще в Стародавньому Римі в III столітті до н.е.

Відомо, що функції нотаріуса у Стародавньому Римі виконували писці і табеліони. Перша згадка про них прийшла з часів римського імператора Костянтина (316 рік до н.е.). «Табеліонами» називали осіб, які не були державними службовцями, але під контролем держави складали за винагороду юридичні акти, судові папери, проекти правочинів [11, с. 49]. Саме вони заклали основу майбутнього інституту нотаріату. До обов'язків писців відносили письмове оформлення розпоряджень магістрів та судових формул преторів, а також ведення судових журналів і різних записів публічно-правового характеру. Крім службових писців, у багатих римлян домашніми секретарями працювали приватні писці, які мали вести їх ділову переписку, а також складати для них юридичні договори. Подальший розвиток цивільного обігу викликав появу в Римі особливої професії –

табеліонів, які складали юридичні акти і цінні папери за винагороду під контролем держави [12, с. 57].

Другий етап характеризується періодом Київської Русі. Починаючи з X ст. деякі документи князів свідчать про те, що для їх складання були задіяні спеціальні люди, так звані – «владычные тысяцкие и наместники». О. Нелін у своїй роботі зазначає, що Устави Володимира, закони Ярослава Мудрого, і навіть Договір князя Олега з греками, укладений ще в 911 р., і численні розділи Руської правди свідчать про те, що власне вони були передумовою такого правового інституту, як нотаріат [13]. Натомість Н.В. Партоленко стверджує про те, що спочатку на Русі складання письмових актів при укладенні правочинів було виключним явищем. Наприклад, у «Руській Правді» немає жодної вказівки на письмові документи, як на докази існування юридичних відносин. І це природно, бо Давньоруська держава була ранньфеодальною монархією, де йшов процес становлення феодального ладу і панувало натуральне господарство. Тому й потреби у вітчизняних «табеліонах» не було [14].

Третій період має назву польсько-литовської доби. У Литовсько-Руській державі Статут великого князівства Литовського 1588 р. за загальним правилом встановлював вимогу про письмове оформлення угод. Наприклад, договори щодо землі, купівлі-продажу маєтків, позики на загальну суму понад «десять коп грошей» та ін. оформлювалися старостою або воєводою, де були гродські суди, тільки у письмовому вигляді та у присутності свідків шляхетської належності з обов'язковою реєстрацією у книгах замкового суду. Під час сесії земського суду цей запис переносився «з книг замкових до книг земських». За відсутності воєвод і старост такі записи мали право вчиняти підстароста, суддя і писар [14, с. 218–219].

Четвертий етап характеризується популяризацією козацтва та виникненням Запорізької Січі. В Українській гетьманській державі нотаріальну діяльність здійснював писар, а також генеральна військова канцелярія, що здійснювала адміністративне, військове, судове, а також

фінансове управління. Даний орган був зобов'язаний розглядати всі документи, що надходили від сотників, полковників, ратуш, магістратів, також тут укладали акти гетьманської влади, наприклад такі як гетьманські універсали, вели дипломатичне листування, складали проекти міжнародних договорів. На чолі полку стояв полковник, що здійснював керівництво округою за допомогою полкової адміністрації, а саме – обозного, осавула, писаря та хорунжого. Діяла сотенна адміністрація на зразок полкової, на чолі якої стояв сотник. Міський отаман був у кожному полковому та сотенному місті. Війтом називали того кого обала громада на селі, отаман обирався козаками та займався їх справами [16, с. 98].

П'ятий період – це період під владою Російської імперії. Найбільш вагомі події даного періоду відбувалися в ХІХ ст., коли судова реформа 1864 р. започаткувала створення місцевих і загальних судів, прокуратури, адвокатури і нотаріату. Тоді лише в губернських і повітових центрах дозволялося відкривати нотаріальні контори. Вони дістали право посвідчувати документи і оформляти угоди. А 14 квітня 1866 р. було прийнято «Положення про нотаріальну частину», яке проіснувало до 29.10.1917 р., тобто до прийняття «Декрету про землю», що поклав початок ліквідації приватного цивільного права. У даному положенні визначалось, що нотаріуси – це державні службовці, проте вони не мали права на чини, пенсію за вислогою років; для того аби отримати посаду нотаріуса необхідним було прийняття відповідного рішення окружним судом і судовою палатою; оплата послуг нотаріусів була відрядною, тобто згідно з встановленими офіційними цінами; до організації роботи нотаріальної контори були певні вимоги, наприклад, такі, як обов'язкові години присутності нотаріуса [17].

Новий етап в історії нотаріату розпочався після Жовтневої революції. 23 березня 1918 р. Рада народних комісарів прийняла постанову, якою скасувала «ныне действующее Положение о нотариальной части» та прийняла Положення муніципалізації нотаріальних контор. Саме в період

громадянської війни інститут нотаріату було майже ліквідовано, зобов'язальні відносини зводилися до аліментного права, сімейно-майнових справ, побутового підряду, купівлі-продажу.

Шостий період має назву радянської доби. Початок цього історичного періоду характеризується тим, що 30 грудня 1922 року був підписаний Договір про створення СРСР, що означало не лише початок розвитку законодавства СРСР, але й створення нового всесоюзного нотаріату. З даного періоду починається активна розбудова нотаріального законодавства, а саме 20 квітня 1923 р. Раднарком УРСР приймає Положення «Про державний нотаріат», яке і започаткувало історію нотаріату в Радянській Україні. В даному нормативно-правовому документі зазначалось, що у всіх містах УРСР повинні бути створені державні нотаріальні контори. До обов'язків тогочасних нотаріусів відносили : посвідчення довіреностей, договорів, безспірних обставин, підписів, копій. Нотаріуси не мали права займатися своєю професійною діяльністю приватно, підприємницькою діяльністю або працювати в громадських організаціях. За свою роботу нотаріуси отримували так звану «нотаріальну таксу» – тобто суму коштів, яка визначалась Народним Комісаріатом Юстиції. Фактично в даному документі містилися основоположні засади нотаріальної діяльності.

Варто відмітити, те що в радянський період особливої потреби в нотаріальній діяльності фактично не було, адже інститут приватної власності був відсутній, тому діяльність нотаріусів зводилась до елементарних дій, наприклад, таких як посвідчення копій документів, підписів, доручень тощо.

Наступний документ, який характеризує даний історичний період – це Закон Української РСР «Про державний нотаріат» від 25 грудня 1974 року. Даним Законом було деталізовано повноваження нотаріусів, визначено завдання, систему суб'єктів, які уповноважені вчиняти нотаріальні дії та контролюючих суб'єктів, зазначалось про такі важливі для нотаріуса поняття, як «нотаріальна таємниця», визначалась мова, якою здійснювались нотаріальні дії тощо [18, с.15-20].

Сьомий період – один із найбільш складних для нашої держави та нотаріату, який характеризувався отриманням незалежності. Даний період вніс найбільшу кількість новацій, оскільки з прийняття Закону України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993р. , було запроваджено інститут приватних нотаріусів, заснування державних нотаріальних архівів, створення кваліфікаційних комісій для визначення рівня професійних знань тих осіб, які мали намір здійснювати нотаріальну діяльність. Ще однією новацією для історії українського нотаріату стало заснування у 1993 році Української нотаріальної палати – добровільної громадської організації, яка об'єднувала нотаріусів на професійній основі. У 2013 році Українська нотаріальна палата була реформована у Нотаріальну палату України, яка діє і нині [19, с. 414] .

На сьогоднішній день, на нашу думку неминуче постає питання реформування сучасного законодавства про нотаріат. Оскільки наша країна має наміри вступити до ЄС, однією із умов членства – є приведення вітчизняного законодавства у відповідність європейському. Ми вважаємо, що цей процес повинен відбуватися поступово та системно, а також очевидним є те, що існує потреба у систематизації законодавства про нотаріат та зведення його до єдиного кодифікованого документу – Нотаріального процесуального кодексу. Прийняття даного нормативного акту зменшить кількість колізій у законодавстві, усуне велику кількість підзаконних нормативно-правових актів, створить чіткі процедури виконання нотаріальних дій, порядок оскарження їх законності.

Отже, нотаріальна діяльність – це врегульована нормами законодавства діяльність уповноваженої державою фізичної особи, яка має свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю та здійснює її у – державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або займається приватною нотаріальною діяльністю, а також діяльність інших уповноважених державою суб'єктів, у визначених законодавством випадках, щодо посвідчення прав, фактів, які мають юридичне значення, а також здійснення інших нотаріальних дій, з метою надання їм юридичної

достовірності, офіційної сили, та запобігання правопорушенням. Сутність нотаріальної діяльності полягає у засвідченні прав, фактів, які мають юридичне значення, запобіганні правопорушенням, виникненню спірних ситуацій тощо. Історичні передумови виникнення нотаріальної діяльності складаються з семи історичних періодів, кожен з яких відіграв надзвичайно важливу роль для становлення сьогоденного нотаріату.

1.2. Нормативно-правове регулювання нотаріальної діяльності

Перш ніж надати характеристику нормативно-правового регулювання нотаріальної діяльності потрібно сформулювати поняття «правове регулювання». Поняття «регулювання» походить від латинського слова «regulo», яке має наступне значення – налагодити, упорядкувати, привести щось у відповідність.

Більшість вчених вважають, що термін «правове регулювання» має відношення лише до юридичної науки. Наприклад, С. Комаров у своїй роботі, зазначає, що правове регулювання – це вплив норм права, правовідносин та актів реалізації на суспільні відносини [19, с. 203].

Проте, на нашу думку, більш ґрунтовною є позиція, С. Алексеева, який зазначає про те, що результат правового регулювання – це певний правовий результат, тобто вирішена ситуація, яка вимагала втручання правових норм через систему засобів, що знаходяться в динаміці та взаємодіють між собою . Підсумовуючи вищезазначене можна дійти висновку, що нормативно-правове регулювання – це не простий та багатосторонній процес, що включає в себе використання певної системи засобів, для яких характерний юридичний характер задля впорядкування суспільних відносин [20, с. 317].

Нормативно-правова база, яка забезпечує нотаріальну діяльність, на сьогоденній день, налічує велику кількість законодавчих документів, тому ми вважаємо за доцільне здійснити класифікацію нормативно-правових актів у даній сфері.

За юридичною силою нормативно-правові акти поділяються на :

- закони;
- підзаконні нормативно-правові акти.

До законів відносяться – Конституція України а також Закон України «Про нотаріат».

Прийнятий 2 вересня 1993 року Верховною Радою України Закон України «Про нотаріат» поклав початок правової реформи у сфері нотаріату, заклав демократичні засади у діяльності нотаріусів, запровадив тенденцію інтеграції світових стандартів латинського нотаріату, здійснив паралельне функціонування приватного та державного нотаріату.

Починаючи з 2009 року, зазначений закон зазнав вагомих змін і доповнень, що, позитивно впливає на якість послуг, які надаються нотаріусами.

На нашу думку, вагомими є зміни, які встановлюються в ст. 34 Закону України «Про нотаріат», згідно з якими, від 1 червня 2009 року державні та приватні нотаріуси вчиняють всі види нотаріальних дій. Тобто приватні та державні нотаріуси були зрівняні у своїх правах, що позитивно відзначилось на нотаріальній діяльності, оскільки з прийняттям даної норми було суттєво зменшено навантаження на державні нотаріальні контори. Законодавцем було вперше сформульовано поняття «нотаріальної таємниці», змінено вимоги до посади нотаріуса, встановлено гарантії нотаріальної діяльності.

Згідно зі статтею 5 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», нотаріуси – є суб'єктами первинного фінансового моніторингу.

Важливі зміни до Закону України «Про нотаріат» було внесено у 2011 році та наступних роках. Так, Законом України від 21 квітня 2011 року № 3271-VI «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат»» встановлено,

що з 1 січня 2012 року істотно змінено порядок доступу до нотаріальної діяльності.

Порівняльно-правовий аналіз норм ст. 3 Закону України «Про нотаріат» в редакції Закону від 2 вересня 1993 року № 3426-XII, в редакції Закону України від 1 жовтня 2008 року № 614-VI та в редакції Закону України від 6 вересня 2012 року № 5208-VI дає можливість зробити висновок, про те, що істотних змін зазнали норми, що зокрема стосуються вимог до особи, яка бажає стати нотаріусом.

На сьогодні нотаріусом може бути громадянин України, який має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи у сфері права не менш як шість років, з них помічником нотаріуса або консультантом державної нотаріальної контори – не менш як три роки, склав кваліфікаційний іспит і отримав свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

Закон України «Про нотаріат» також регулює такі питання:

- права та обов'язки нотаріусів;
- повноваження щодо вчинення нотаріальних дій;
- принципи та гарантії нотаріальної діяльності;
- порядок роботи та повноваження Вищої кваліфікаційної комісії;
- порядок видачі та анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю;
- основи нотаріального діловодства;
- професійне самоврядування нотаріусів;
- організація роботи державного нотаріуса та нотаріального архіву;
- порядок роботи приватного нотаріуса;
- правила вчинення окремих нотаріальних дій [21].

До підзаконних нормативно-правових актів належать : Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, Правила ведення нотаріального діловодства, Правила професійної етики нотаріусів України,

Статут Нотаріальної палати України, а також різноманітні Рішення Конституційного суду України, Узагальнення судової практики, Постанови Кабінету Міністрів України, Накази Міністерства Юстиції України, тощо.

Одним із важливих підзаконних нормативно-правових актів є Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України від 22.02.2012 № 296/5, який розкриває наступні питання:

- місце та строки вчинення нотаріальної дії;
- установлення особи, визначення обсягу її цивільної дієздатності, перевірка повноважень представника фізичної та юридичної особи, установлення волевиявлення та дійсних намірів особи при вчиненні нотаріальних дій, а також вимог до документів, що надаються для вчинення нотаріальних дій, вимог до документів, що виходять від нотаріуса;
- порядок реєстрації нотаріальних дій;
- питання щодо підстав та порядку відмови у вчиненні нотаріальної дії;
- порядок оскарження відмови в суді;
- вчинення основних нотаріальних дій нотаріусами, особливості вчинення окремих видів нотаріальних дій (а саме, посвідчення правочинів про відчуження та заставу майна, односторонніх правочинів, посвідчення певних фактів, порядку оформлення спадкових прав з видачею про це відповідних свідоцтв, а також порядку видачі свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з подружжя, свідоцтв про придбання майна з прилюдних торгів);
- вчинення нотаріусами виконавчих написів, протестів векселів, морських протестів, прийняття в депозит грошових сум та цінних паперів, а також порядок вчинення інших нотаріальних дій [22].

Не менш вагомим – є Наказ Міністерства юстиції України Про затвердження Правил ведення нотаріального діловодства від 22.12.2010 № 3253/5. Даний Наказ регулює правила, недотримання яких може призвести навіть до анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю. До таких правил належать:

- діловодства контори, архіву, діловодство приватного нотаріуса;
- відповідальність за організацію діловодства та архіву;
- порядок приймання-передавання документів нотаріального діловодства в разі зміни завідувача контори чи особи, відповідальної за ведення діловодства, заміщення;
- складання та оформлення організаційно-розпорядчих документів;
- складання та оформлення нотаріальних документів;
- порядок ведення та заповнення реєстрів для реєстрації нотаріальних дій;
- приймання, розгляд і реєстрація кореспонденції;
- контроль за виконанням документів; вимоги щодо формування справ (нарядів);
- особливості формування спадкових справ;
- оформлення справ для архівного зберігання; складання описів справ (нарядів);
- архівне зберігання нотаріальних документів приватним нотаріусом; передавання справ до державного нотаріального архіву;
- видача і вилучення (виїмка) нотаріальних документів [23].

Значне місце посідають Правила професійної етики нотаріусів України, затверджені Наказом Міністерства юстиції України від 04.10.2013 № 2104/5, які визначають принципи професійної етики нотаріуса, якими нотаріус має керуватися у відносинах з державними органами, фізичними та юридичними особами, іншими нотаріусами, а також регулює:

- основні принципи професійної діяльності нотаріусів;
- дає визначення сумлінній професійній поведінці;
- характеризує морально-етичні зобов'язання нотаріуса;
- аналізує дії, що підривають професійну гідність нотаріуса
- регулює конфлікт інтересів;
- відносини нотаріуса з особами, які до нього звернулися;
- відносини нотаріуса з іншими нотаріусами та нотаріальним співтовариством;
- поведінку нотаріуса у позаслужбовий час;
- рекламування та інформація про нотаріальну діяльність [24].

Статут Нотаріальної палати України – це установчий документ недержавної неприбуткової професійної організації, яка об'єднує всіх нотаріусів України на засадах обов'язкового членства.

Статут Нотаріальної палати України (НПУ) регулює такі важливі питання, як :

- мета, засади, функції НПУ;
- умови і порядок набуття та припинення членства в НПУ;
- права та обов'язки членів НПУ;
- структура органів НПУ;
- фінансове забезпечення та майно НПУ;
- облік та звітність НПУ [25] .

Також прикладом підзаконних актів є:

- Постанова Кабінету Міністрів України від 17.10.2013 № 868 «Про затвердження Порядку державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень і Порядку надання інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 26.10.2011 № 1141 «Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру речових прав на нерухоме майно» ;

- Постанова Кабінету Міністрів України від 22.02.2012 № 118 «Про інформаційну взаємодію органу, що здійснює ведення Державного земельного кадастру, та органу державної реєстрації прав» ;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 08.12.2010 № 1117 «Про ідентифікацію об'єктів майна для державної реєстрації прав на них»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 22.02.1994 № 102 «Про розмір плати за видачу свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 № 1051 «Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру».

Також до системи нормативно-правового регулювання належать наступні нормативно-правові акти Міністерства юстиції України:

- Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату» від 28.07.2011 № 1905/5;
- Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю» від 11.07.2012 № 1043/5;
- Наказ Міністерства юстиції України від 22.03.2011 № 87155 «Про затвердження Положення про порядок реєстрації приватної нотаріальної діяльності та заміщення приватного нотаріуса»;
- Наказ Міністерства юстиції України від 23.03.2011 № 888/5 «Про затвердження Положення про вимоги до робочого місця (контори) приватного нотаріуса та здійснення контролю за організацією нотаріальної діяльності»;

- Наказ Міністерства юстиції України від 24.12.2012 № 1924/5 «Про затвердження Порядку виготовлення та знищення печатки приватного нотаріуса»;
- Наказ Міністерства Юстиції України від 28.08.2014 № 1422/5 «Про затвердження Порядку підвищення кваліфікації нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів»;
- Наказ Міністерства юстиції України від 02.08.2011 № 1936а/5 «Про затвердження Порядку доступу нотаріусів до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно»;
- Наказ Міністерства юстиції України від 28 грудня 2006 року N 111/5 «Про запровадження Єдиного реєстру довіреностей та внесення змін і доповнень до деяких нормативно-правових актів Міністерства юстиції України»;
- Наказ Міністерства юстиції України від 17.02.2014 № 357/5 «Про затвердження Порядку проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства».

Нотаріальне законодавство за формою законодавчого акта можна класифікувати на кодифіковані та не кодифіковані. До кодифікованих належать – контитуції, кодекси, статути, основи законодавства, положення та правила. До не кодифікованих – накази, постанови, розпорядження.

Серед найважливіших кодифікованих законодавчих актів у діяльності нотаріату України відіграє значну роль чинний Цивільний кодекс України, який був прийнятий Верховною Радою України 16 січня 2003 року № 435-IV та набрав чинності з 1 січня 2004 року. Цивільне законодавство закріплює

норми про особисті немайнові та майнові відносини, які засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності учасників. Варто відмітити важливість дотримання норм цивільного законодавства нотаріусами при вчиненні нотаріальних дій, а саме – дій пов'язаних з правом власності та іншими речовими правами, спадковим правом та зобов'язальним правом [26].

Вагому роль в діяльності нотаріату відіграє судова практика та різні її форми, в тому числі судова практика, що виражена у постановах Конституційного Суду України, Президії та Пленуму Верховного Суду, в ухвалах, постановах та рішеннях Вищого господарського суду. Ст. 147 Конституції України, закріплює, що право офіційного тлумачення законів надане Конституційному Суду України [27]. Судова практика має тісний зв'язок з джерелами права. Так, наприклад за допомогою судової практики встановлюється таке розуміння і тлумачення закону, що відображає зміст його основних положень.

Задля усунення суперечностей, неточностей, прогалин та забезпечення прийняття правильних рішень, які виносять суди, Пленум Верховного Суду України надає судам роз'яснення, що не лише надає судовим рішенням ефективності, а й задає напрям для нотаріусів на однозначні варіанти застосування норм права. Як приклад – Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопад 2009 року за № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними», Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 року за № 7 «Про судову практику у справах про спадкування», тощо.

Стаття 9 Конституції України проголошує, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [27].

А тому ще одним актуальним питанням, є ратифікації на території України Європейського кодексу нотаріальної етики від 1995 року (м. Неаполь), який був затверджений Радою нотаріусів Європейського Союзу

[28]. Даний кодекс – є уніфікованим законом нотаріальної діяльності в різних державах Європи. Цей документ не має на меті заміну національного законодавства держав членів ЄС, проте він спрямований на гармонізацію нотаріальної діяльності в тих випадках, коли правовідносини, що оформлюються, виходять за національні кордони.

Аналіз чинного законодавства України, що регулює діяльність нотаріату в Україні, свідчить про те, що наявна досить велика кількість законів, постанов, наказів та інших підзаконних нормативно-правових актів, які «ніби то» розширюють правову базу, а насправді така велика кількість нормативно-правових актів призводить до неузгодженості, колізій з іншими галузями права, прогалини у праві. Підсумовуючи вищевикладене, вважаємо що необхідним є прийняття Нотаріального процесуального кодексу України. Даний нормативно-правовий акт має врегулювати процесуальні аспекти нотаріальної діяльності, створити визначені та чіткі процедури вчинення кожної нотаріальної дії, та відповідно механізми оскарження [29].

Проект Нотаріального процесуального кодексу України, що був розроблений та ще у 2011 році повернутий парламентом на доопрацювання, й досі залишений без уваги [30].

Проект Нотаріального процесуального кодексу повинен стати головним регулятором порядку здійснення нотаріальних дій та повинен допомогти інтегрувати стандарти європейського нотаріату в нотаріальну діяльність в Україні.

Отже, система нормативно-правового регулювання нотаріальної діяльності є досить розгалуженою і включає в себе досить велику кількість нормативно-правових актів. В умовах великої кількості колізій, прогалин та інтеграції нашої країни до ЄС постає питання про реформування сьогоденної нормативно-правової бази задля ефективної діяльності нотаріусів, усунення колізій та приведенні національного законодавства у відповідність до європейських норм.

1.3. Система суб'єктів управління нотаріальною діяльністю

В ст. 1 Закону України «Про нотаріат», закріплюється, що нотаріат в Україні являє собою систему органів та посадових осіб, які мають за обов'язок посвідчувати права та факти, які мають юридичне значення, а також здійснювати інші нотаріальні дії, задля надання їм юридичної вірогідності [21].

Розглядаючи систему органів та посадових осіб, які здійснюють управління нотаріальною діяльністю, доцільно відмітити, що вони не функціонують відокремлено, а навпаки доповнюють один одного й утворюють цілу систему.

На нашу думку, для більш цілісного та детального аналізу, варто класифікувати суб'єктів управління нотаріальною діяльністю, наступним чином :

- загальні – Президент України та Кабінет Міністрів України;
- спеціальні – Міністерство юстиції України та його територіальні управління, Вища кваліфікаційна комісія нотаріату, Нотаріальна палата України.

Президент України є главою держави, гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина.

Кабінет Міністрів України – це вищий орган у системі органів виконавчої влади, який відповідальний перед Президентом України. Зазначені вище суб'єкти здійснюють управління нотаріальною діяльністю шляхом видання відповідних указів, постанов та розпоряджень, які є обов'язковими для виконання [27].

Наступним суб'єктом, який здійснює безпосереднє управління нотаріальною діяльністю – є Міністерство юстиції України, яке здійснює свої повноваження щодо управління та організації нотаріальної діяльності за

допомогою Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головних управління юстиції в областях, містах Києві та Севастополі.

На нашу думку варто окреслити компетенцію Міністерства юстиції України в сфері організації нотаріальної діяльності :

- підготовка роз'яснень для нотаріусів та узагальнення нотаріальної практики;
- перевірка організації діяльності державних нотаріальних контор та приватних нотаріусів;
- встановлення умов для допуску громадян та посадових осіб органів місцевого самоврядування уповноважених на вчинення нотаріальних дій;
- перевірка дотримання нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства;
- видача та анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю в передбачених законодавством випадках;
- встановлення вимог щодо робочого місця державного та приватного нотаріуса, а також уповноважених осіб;
- затверджує порядок підвищення кваліфікації працівників органів нотаріату, а саме – нотаріусів, їх помічників та уповноважених осіб;
- встановлює правила професійної етики нотаріусів;
- забезпечує аналітично-методичними матеріалами, необхідними для нотаріальної діяльності;
- здійснює ведення Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів, Єдиного реєстру нотаріусів, Державного реєстру обтяжень рухомого майна, Спадкового реєстру, Єдиного реєстру довіреностей;
- організовує роботу Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, Комісії з питань застосування санкцій за порушення вимог актів законодавства, що регулюють діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації

- (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, та комісії з питань складення іспиту із спадкового права посадовими особами органів місцевого самоврядування, уповноваженими на вчинення нотаріальних дій;
- підготовка нотаріально оформлених документів для їх консульської легалізації, надання консульським установам і дипломатичним представництвам допомоги з питань вчинення нотаріальних дій;
 - готує подання до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату щодо анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю у передбачених законодавством випадках [31].

Відповідно до ст. 1 Положення про Головне управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головні управління юстиції в областях, м.м. Києві та Севастополі (надалі – управління юстиції), затвердженого наказом Міністерства юстиції від 14 лютого 2007 № 47/5, головні територіальні управління юстиції підпорядковуються Міністерству юстиції України та відповідно є його територіальними органами.

До повноважень управлінь юстиції належать :

- організація роботи установ нотаріату;
- перевірка діяльності установ нотаріату та вживання заходів щодо її поліпшення;
- здійснення керівництва державними нотаріальними конторами;
- перевірка організації нотаріальної діяльності державних, приватних нотаріусів та уповноважених на це посадових осіб органу місцевого самоврядування;
- визначення нотаріального округу;
- реєстрація приватної нотаріальної діяльності;
- ведення та зберігання реєстраційних справ приватних нотаріусів;
- внесення змін в реєстраційне посвідчення та його анулювання;

- контроль за дотриманням вимог щодо організації робочого місця приватного нотаріуса;
- встановлення розмірів оплати за надання державними нотаріусами додаткових послуг правового характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, а також технічного характеру;
- контроль обігу спеціальних бланків нотаріальних документів;
- контроль своєчасності та правильності унесення нотаріусами записів до Єдиних реєстрів, що діють у системі нотаріату;
- внесення подання до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату про допуск осіб до складання кваліфікаційного іспиту на право на зайняття нотаріальною діяльністю;
- зупинення або припинення діяльність державних або приватних нотаріусів;
- підготовка обґрунтованого подання на розгляд Міністерства юстиції України щодо анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю;
- підготовка подання до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату про допуск осіб, щодо осіб, чия приватна нотаріальна діяльність не здійснювалася протягом трьох років після отримання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю, а також осіб, які не працювали нотаріусами або консультантами державної нотаріальної контори чи помічниками (консультантами) приватних нотаріусів, не були посадовими особами, які здійснюють керівництво та контроль за діяльністю нотаріату та які повинні підтвердити свою кваліфікацію шляхом складання нового кваліфікаційного, до подання заяви про реєстрацію нотаріальної діяльності;

- забезпечення ведення Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів, Єдиного реєстру нотаріусів, Державного реєстру обтяжень рухомого майна, Спадкового реєстру, Єдиного реєстру довіреностей, Державного реєстру актів цивільного стану громадян; Державного реєстру речових прав на нерухоме майно; Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань; Єдиного реєстру громадських формувань, тощо [31].

Наступним суб'єктом управління в галузі нотаріальної діяльності, що потребує характеристики, є Вища кваліфікаційна комісія нотаріату. Вона утворюється при Міністерстві юстиції України та діє на підставі Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 08 грудня 2006 р.

До повноважень Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату входить:

- розгляд подання головних територіальних управлінь юстиції Мін'юсту в Автономній Республіці Крим, в областях, мм. Києві та Севастополі про допуск осіб, які мають намір скласти кваліфікаційний іспит на право на зайняття нотаріальною діяльністю, для його складення;
- забезпечення проведення кваліфікаційного іспиту на право на зайняття нотаріальною діяльністю;
- розгляд подання Мін'юсту, головних управлінь юстиції або Нотаріальної палати України про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

Вища кваліфікаційна комісія нотаріату складається з семи представників Мін'юсту та семи нотаріусів України, делегованих від Нотаріальної палати України. Головою Вищої кваліфікаційної комісії є Міністр юстиції. Проте в Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату, не вказано термін дії даної комісії [32].

Ще одним не менш важливим суб'єктом управління є Нотаріальна палата України.

Статутом нотаріальної палати України, закріплюється, що нотаріальна палата України (далі - НПУ) є недержавною професійною організацією, яка об'єднує всіх нотаріусів України на засадах обов'язкового членства відповідно до Закону України «Про нотаріат» та здійснює професійне самоврядування у сфері нотаріату.

Органами НПУ є: З'їзд нотаріусів України; Рада НПУ, Президент НПУ, Перший віце-президент НПУ, Віце-президент НПУ, Ревізійна комісія, Комісія з питань професійної етики нотаріусів.

Вищим органом НПУ є З'їзд нотаріусів України, який скликається Радою НПУ не рідше одного разу на два роки і має право вирішувати будь-які питання діяльності НПУ. Присутнім на З'їзді нотаріусів України може бути будь-який нотаріус України, який не обраний делегатом, без права голосу. НПУ створюється на невизначений строк.

Діяльність НПУ ґрунтується на дотриманні наступних принципів, : законності, гласності, демократичності, колегіальності, виборності, незалежності, обов'язковості членства нотаріусів та виконання рішень органів професійного самоврядування, прийнятих відповідно до їх компетенції, забезпечення рівних можливостей доступу нотаріусів до участі у професійному самоврядуванні.

Членство в НПУ є індивідуальним. Законом встановлено обов'язковість членства нотаріусів в НПУ. З моменту державної реєстрації НПУ її членами є всі нотаріуси – ті, що працюють у державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах або здійснюють приватну нотаріальну діяльність. Членство в НПУ набувають – особи, які отримали свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю, після державної реєстрації або з моменту реєстрації приватної нотаріальної діяльності, або з моменту призначення на посаду державного нотаріуса. Також до членів НПУ належать особи, які мають свідоцтво про право на зайняття нотаріальною

діяльністю, але не здійснюють нотаріальну діяльність. Відповідна особа набуває членство в НПУ на підставі рішення Ради НПУ за заявою, поданою нею особисто до Ради НПУ. Після прийняття рішення Ради НПУ дана особа може брати участь у роботі Відділення НПУ за місцем реєстрації. Члени НПУ мають посвідчення, зразок якого затверджується Радою НПУ.

До компетенції НПУ належить :

- представляти членів НПУ та Відділення НПУ у відносинах з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності, громадськими об'єднаннями та міжнародними організаціями чи іншими юридичними особами, а також у відносинах з фізичними особами, в тому числі самозайнятими.
- захищати професійні інтереси нотаріусів та забезпечує гарантії нотаріальної діяльності;
- захищати соціальні права членів НПУ;
- забезпечувати, організовувати, проводити підвищення кваліфікації нотаріусів та надавати методичну допомогу;
- забезпечувати незалежність нотаріату та нотаріальної діяльності;
- сприяти підтриманню та зростанню авторитету нотаріату в суспільстві, підвищенню довіри до фаховості нотаріусів та визнанню особливої доказової сили нотаріальних документів;
- захищати права, свободи і законні інтереси, честь і гідність як кожного нотаріуса, так і нотаріату в цілому;
- представляти інтереси членів НПУ в міжнародних професійних організаціях, Міжнародному Союзі Нотаріату, з цією метою входити до комісій, асамблей робочих груп, інших органів та делегувати своїх представників для роботи в них;
- сприяти розвитку міжнародних зв'язків у сфері нотаріату, обміну професійним досвідом та імплементації прогресивних міжнародних

норм і стандартів системи нотаріату латинського типу у законодавство України, тощо [25] .

Нині НПУ відіграє особливо важливу роль в умовах Євроінтеграції нашої країни.

Так з метою розвитку міжнародних зв'язків у сфері нотаріату, декілька нотаріусів, представників України взяли участь у фінальному етапі 7-го випуску Всесвітнього університету нотаріусів «Jean-Paul DECORPS», який відбувся у Римі з 2 по 6 липня 2018 року. Всесвітній університет нотаріусів щороку проводить даний захід для молодих нотаріусів з усіх країн системи латинського нотаріату та має на меті академічне навчання, задля забезпечення розуміння та застосування понять порівняльного права і міжнародного права в рамках обміну передовими нотаріальними практиками.

Також НПУ підтримує зв'язок з Міжнародним інститутом вищих нотаріальних студій, який запрошує українських нотаріусів до Женеви на навчання. Метою навчання в даному інституті є ознайомлення з особливостями нотаріальної системи Швейцарії, доступу до професії, структури та місії нотаріальних палат, правильної організації роботи нотаріуса, перспектив е-нотаріату.

Отже, систему суб'єктів, які здійснюють управління нотаріальною діяльністю скидають – Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство юстиції України та його територіальні управління, Вища кваліфікаційна комісія нотаріату та Нотаріальна палата України. Кожен з даних суб'єктів має окремі повноваження щодо організації та управління нотаріальною діяльністю, які закріплені законодавством.

РОЗДІЛ II. СТРУКТУРА ПРАВОВОГО СТАТУСУ НОТАРІУСА ЯК СПЕЦІАЛЬНО УПОВНОВАЖЕНОГО ДЕРЖАВОЮ СУБ'ЄКТА

2.1. Поняття, види та ознаки нотаріусів в Україні

Єдність стосовно визначення поняття «нотаріус» в науковій літературі відсутня.

Відомо, що термін «нотаріус» походить ще з часів Стародавнього Риму. В той час працювали писці, обов'язком яких було ведення різних публічно-правових документів в тому числі судових журналів. Більш заможні громадяни мали своїх приватних писців, які допомагали їм вести ділову переписку та здійснювати оформлення різноманітних договорів та угод.

Стародавніх писарів називали «нотаріусами», оскільки з латинської мови це слово означало – писар.

Нині відсутня єдність серед науковців стосовно визначення поняття «нотаріус».

Багато вчених вважають нотаріусів лише уповноважених державою осіб, які мають обов'язок посвідчувати права та обов'язки, що мають юридичне значення.

Ми вважаємо, що ця думка є досить вузькою, оскільки на сьогоднішній день професія нотаріуса, не обмежується лише знанням теорії права, але й психології, соціології, економіки, мовознавства тощо.

Чинним законодавством закріплено, що нотаріусом є уповноважена державою фізична особа, що здійснює нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі або архіві або незалежну професійну нотаріальну діяльність, а саме посвідчує права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняє інші нотаріальні дії, передбачені чинним законодавством, з метою надання їм юридичної вірогідності.

Проте, на жаль, дане визначення також не відображає повністю поняття нотаріуса.

На нашу думку, нотаріус – це суб’єкт, який діє від імені держави, проте не несе владних повноважень, що здійснює свою діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або провадить незалежну професійну нотаріальну діяльність, здійснює посвідчення прав та обов’язків громадян, а також фактів, які мають юридичне значення, надає інші визначені законодавством послуги, а також має високий рівень відповідальності перед суспільством.

Відповідно до чинного законодавства існують наступні види нотаріусів:

- державні нотаріуси;
- завідувачий державним нотаріальним архівом;
- приватний нотаріус.

З історичних джерел відомо, що першим був створений державний нотаріат. Оскільки за часів радянської влади в країні існував лише державний нотаріат. Проте починаючи з 2011 року у діюче нотаріальне законодавство, а саме Закон України «Про нотаріат», було внесено чимало змін, що стосувалися зокрема правого статусу державного нотаріуса, доступу до даної професії тощо [21] .

В чинному законодавстві відсутнє визначення державного нотаріуса. Зазначено, що державна нотаріальна контора – це юридичною особою, що створюється та реєструється у визначеному законодавством порядку, а очолює державну нотаріальну контору завідувачий, який призначається із тих осіб, які отримали свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

К.Ф. Білько у своїй роботі зазначає, що державним нотаріусом є особа, що займається професійною нотаріальною діяльністю, перебуваючи у штаті державної нотаріальної контори чи державного нотаріального архіву, здійснює покладені на неї державою повноваження щодо вчинення

нотаріальних дій та отримує заробітну плату за рахунок державного бюджету [8, с. 154].

Призначення та звільнення на посаду державного нотаріуса і завідуючого державною нотаріальною конторою здійснюється Головним управлінням юстиції Міністерства юстиції України та головними територіальними управліннями юстиції в Україні.

Державні нотаріуси за вчинення нотаріальних дій справляють державне мито у визначених законодавством розмірах. У випадках надання державними нотаріусами інших додаткових послуг правового або технічного характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, такі послуги оплачується окремо.

Організаційне та матеріально-технічне забезпечення державної нотаріальної контори здійснюється за рахунок коштів державного бюджету.

В чинному законодавстві відсутнє визначення державного нотаріального архіву. Проте проаналізувавши певні норми, можемо дійти висновку, що державний нотаріальний архів – це юридична особа, яка здійснює тривале централізоване зберігання, використання відомостей, які містяться в документах, передачу документів до відповідного державного архіву, а також надає методичну та практичну допомогу державним нотаріальним конторам, приватним нотаріусам, органам місцевого самоврядування, посадові особи яких вчиняють нотаріальні дії та дії, прирівнювані до нотаріально посвідчених з питань організації роботи з документами та засновуються в обласних центрах, містах Києві, Сімферополі та Севастополі.

Державний нотаріальний архів створюється і ліквідується Міністерством юстиції України. Міністерство юстиції України також здійснює матеріально-технічне, кадрове, а також забезпечує архів необхідним приміщенням, охороною та обладнанням.

Очолює державний нотаріальний архів завідуючий, який призначається та звільняється з посади відповідним управлінням юстиції України.

До основних завдань державних нотаріальних архівів належать :

- комплектування документів;
- забезпечення збереження та використання відомостей, що містяться в документах, які знаходяться на зберіганні;
- створення і вдосконалення довідкового апарату до документів;
- здійснення контролю за зберіганням документів та обліково-довідкового апарату до документів, які зберігаються у фондоутворювачів;
- підготовка та своєчасна передача документів, внесених до Національного архівного фонду.

Завідувачі несуть відповідальність за організацію діловодства у державному нотаріальному архіві. А також завідувач архіву, у свою чергу, призначає особу, яка несе відповідальність за ведення нотаріального діловодства, що супроводжується виданням відповідного наказу.

На завідувача, який працює в архіві, поширюються вимоги законодавства щодо обов'язку дотримання нотаріальної таємниці, попри те що його діяльність обмежується наданням правової допомоги чи ознайомленням з документами і нотаріальна дія не вчинялась. На працівників архіву, яким стало відомо про вчинені нотаріальні дії у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків чи іншої роботи, також поширюється обов'язок дотримання нотаріальної таємниці.

Державний нотаріальний архів приймає на зберігання документи, як від державних нотаріальних контор так і від приватних нотаріусів у визначеному чинним законодавством порядку та з дотриманням встановлених вимог.

Від державних нотаріальних контор, архів приймає документи після того, як закінчився 10-річний строк їх зберігання у державній нотаріальній конторі [34] .

Передані на зберігання до архіву документи, не видаються у тимчасове користування нотаріусам. Виключенням можуть бути наступні випадки :

- перевірка виявлених помилок;
- експонування на виставках;
- підготовка факсимільних видань;
- здійснення порівняльного джерелознавчого аналізу;
- судово-слідчі дії;
- інтенсивне термінове використання великого обсягу інформації з конкретною виробничою метою;
- на підставі письмової заяви нотаріуса можуть бути надані для ознайомлення документи, які були ним передані на зберігання, тощо.

Щодо визначення приватного нотаріуса, то в діючому законодавстві воно також відсутнє. На підставі аналізу норм чинного законодавства можна сформулювати наступне визначення, приватний нотаріус – громадянин України, який має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має досвід роботи у галузі права не менш як шість років, не має судимості, не займається окремими видами діяльності, не обіймає певні посади і має досвід роботи протягом трьох років в державній нотаріальній конторі або у нотаріуса, що займається приватною нотаріальною практикою, склав кваліфікаційний іспит та одержав свідоцтво про право на заняття нотаріальною діяльністю

В.В. Комаров зазначає, що приватний нотаріус має наступні ознаки :

- здійснює свою діяльність від імені держави, яка наділяє його відповідними правами та обов'язками;
- організаційне та матеріально-технічне забезпечення приватний нотаріус здійснює за власний кошт;

- у приватного нотаріуса відсутня оплата його послуг з державного бюджету, натомість за здійснення нотаріальних дій він отримує оплату за домовленістю з клієнтом[35, с. 137] .

Такий вид організації діяльності є дуже схожим на підприємницьку діяльність, проте вони не можуть бути ототожненими.

На нашу думку правовий статус приватного нотаріуса підкреслять також наступні ознаки :

- відокремленість робочого місця (мається на увазі, зовнішню відокремленість – тобто дотримання належних умов для реалізації прав та законних інтересів громадян, які виникають при вчиненні нотаріальних дій, належне матеріально-технічного, організаційного забезпечення, вимог конфіденційності та безпеки);
- професійний рівень нотаріального обслуговування (дотримання приватним нотаріусом та іншими працівниками вимог щодо досвіду роботи, професійної етики, атестації, підвищення кваліфікації, тощо);
- персоніфікація (приватний нотаріус не є найманою особою, він здійснює незалежну професійну діяльність та є само зайнятою особою).

Нотаріус, який займається незалежною професійною діяльністю, характеризується певним дуалізмом, оскільки його можна віднести до посадових осіб в незалежності від того, що він не перебуває на державній службі і не включений до штату державного апарату.

До суб'єктів приватної нотаріальної діяльності відносяться: приватний нотаріус, стажист нотаріуса, об'єднання нотаріусів, особа, яка має намір скласти кваліфікаційний іспит, особа, яка допущена до кваліфікаційного іспиту, особа, яка бере участь у складанні кваліфікаційного іспиту, особа, яка не склала кваліфікаційного іспиту, особа, яка склала кваліфікаційний іспит.

Деякі фахівці вважають, що запровадження приватного нотаріату знищило монополію держави на нотаріальну діяльність. Проте, ми вважаємо,

що ця думка є хибною, адже нотаріальні дії завжди вчинюються від імені держави і мають державно-публічний характер. Таким чином забезпечується виконання нотаріальних функцій, і лише це є гарантією юридичної сили нотаріальних документів.

Акти приватного нотаріуса мають силу офіційних, в тому випадку, якщо держава здійснює свій обов'язок щодо надання йому певних повноважень, які в сукупності складають компетенцію нотаріуса.

Займаючись своєю професійною діяльністю, нотаріус має бути об'єктивним та справедливим, здійснювати надання правової допомоги всім особам, що до нього звернулися однаковою мірою.

Оскільки приватний нотаріус здійснює свою діяльність самостійно і не отримує заробітної плати з Державного бюджету, то постає питання про його дохід. На нашу думку, вважати що прибуток нотаріуса є досить великим оскільки він надходить не з Державного бюджету неправильно. Оскільки загальний та фактичний дохід приватного нотаріуса суттєво відрізняються. У приватного нотаріуса має бути достатній дохід для оплати витрат на придбання або утримання власного чи орендованого приміщення, технічного забезпечення, закупівлю необхідної літератури, інформаційних правових програм, для нарахування заробітної платні, підвищення кваліфікації, сплати внесків на утримання Нотаріальної палати України, оплати податків за свою діяльність та роботу інших працівників тощо.

На відміну від підприємця, нотаріус не може обирати на свій розсуд громадянина, з яким він вступить у правовідносини. А відмовити у вчиненні нотаріальних дій нотаріус має право лише у передбачених законодавством випадках, в іншому разі його дії будуть незаконним і підлягатимуть оскарженню в суді.

Також приватний нотаріус несе відповідальність за завдану шкоду, особі внаслідок його незаконних дій або недбалості. Шкода відшкодовується в повному розмірі.

Законодавством передбачений вичерпний перелік підстав відповідальності приватного нотаріуса :

- у випадку якщо особа, яка звернулася до нотаріуса за вчиненням нотаріальної дії подала неправдиву інформацію щодо будь-якого питання, пов'язаного із вчиненням нотаріальної дії;
- у випадку якщо особа, яка звернулася до нотаріуса за вчиненням нотаріальної дії подала недійсні та/або підроблені документи;
- у випадку якщо особа, яка звернулася до нотаріуса за вчиненням нотаріальної дії не заявила про відсутність чи наявність осіб, прав чи інтересів яких може стосуватися нотаріальна дія, за вчиненням якої звернулася особа.

Відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок вчиненої нотаріальної дії та/або іншої дії, покладеної на нотаріуса відповідно до вимог чинного законодавства, здійснюється шляхом укладання договору страхування цивільно-правової відповідальності, який приватний нотаріус зобов'язаний укласти ще до початку зайняття приватною нотаріальною діяльністю.

Мінімальний розмір страхової суми становить тисячу мінімальних розмірів заробітної плати, що дорівнює на сьогодні 11 мільйонів 169 тисяч гривень.

Щодо ознак, які відрізняють нотаріусів від представників інших професій, то до них відносяться наступні:

- публічність – нотаріуси працюють відкрито та прозоро, забезпечують зв'язок держави з суспільством шляхом виконання своїх повноважень;
- специфічний склад системи регулюючих суб'єктів – діяльність нотаріусів регулюється не лише органами державної влади такими, як Міністерство юстиції, наприклад, але й недержавною неприбутковою організацією, що здійснює професійне самоврядування у сфері нотаріату – Нотаріальною палатою України;

- характерні послуги – саме на представників нотаріату покладений обов'язок надавати специфічні послуги, такі як посвідчення фактів, з метою надання їм юридичної вірогідності;
- суворі вимоги доступу до професії – законодавством закріплено ряд вимог, яких повинні дотримуватися особи, які мають намір отримати свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю;
- наявність вибору виду нотаріальної діяльності – адже особа, яка відповідає вимогам ст. 3 Закону України «Про нотаріат» [21] має можливість обрати той вид діяльності, який вона забажає – бути державним, приватним нотаріусом або завідувачем державного нотаріального архіву;
- особливі гарантії здійснення нотаріальної діяльності – нотаріус у своїх діях має бути справедливим та неупередженим, керуватися вимогами чинного законодавства, виконувати свої обов'язки на професійному рівні, дотримуватися нотаріальної таємниці;
- дуалістичність статусу нотаріуса – оскільки, як вже зазначалось вище, нотаріус має можливість вибору виду своєї діяльності, це зумовлює дуалістичність його статусу, адже він може бути, у випадку вибору професії державного нотаріуса, – посадовою особою, та відповідно при виборі приватної нотаріальної діяльності – представником вільної юридичної професії, яка самостійно організовує свою діяльність та відповідно знаходиться на самофінансуванні;
- превентивність діяльності нотаріуса – при здійсненні своїх професійних обов'язків нотаріуси не лише займаються посвідченням певних фактів, але й виконують роль так званого «превентивного судді», оскільки діяльність нотаріуса також полягає і у запобіганні правопорушенням. Запобігти правопорушенню нотаріус може наступним чином – відмовити у наданні послуг, у випадку, якщо особа має на меті порушити вимоги чинного законодавства, надати якісну

- професійну консультацію, або навіть допомогти уникнути непорозумінь, знайти компроміс, примирити сторони;
- обмеження щодо сумісництва професій – відповідно до вимог чинного законодавства нотаріусу забороняється займатися підприємницькою, адвокатською діяльністю, перебувати на посадах державної служби або органів місцевого самоврядування, бути засновником адвокатських об'єднань, перебувати у штаті інших юридичних осіб, а також виконувати іншу оплачувану роботу окрім викладацької, творчої або наукової;
 - обмеження у праві вчинення нотаріальних дій – нотаріусам забороняється вчиняти нотаріальні дії на своє ім'я та від свого імені, на ім'я та від імені родичів : чоловіка, дружини, батьків, дітей, братів, сестер, діда, баби, а також на ім'я та від імені працівників відповідної контори або особи, що перебуває у трудових відносинах з приватним нотаріусом;
 - характерна відповідальність для приватних нотаріусів – у разі вчинення неправомірної дії приватним нотаріусом, він буде нести відповідальність, яка передбачає відшкодування шкоди . Для забезпечення відшкодування шкоди приватний нотаріус має укласти договір страхування цивільно-правової відповідальності.

Отже, підсумовуючи вищенаведене, єдність стосовно наукового обґрунтування поняття «нотаріус» відсутня, проте шляхом аналізу чинного законодавства вдалось дати розширене визначення поняттям «нотаріус», «державний нотаріус», «завідувач державного нотаріального архіву», «приватний нотаріус». Кожен із видів нотаріальної діяльності має свої специфічні особливості, завдання та ознаки, які підкреслюють статус конкретного виду діяльності.

2.2. Права та обов'язки нотаріуса

Інститут нотаріату – є одним із найважливіших, оскільки він забезпечує охорону прав та законних інтересів громадян, шляхом виконання наданих державою повноважень.

Відповідно до норм чинного законодавства приватні і державні нотаріуси прирівняні у вчиненні нотаріальних дій – вчиняють всі нотаріальні дії, а відповідно мають однакові права та обов'язки .

Згідно зі ст. 4 Закону України «Про нотаріат», до прав нотаріуса належать :

- витребування необхідних для вчинення нотаріальних дій документів, від підприємств, установ і організацій ;
- отримувати оплату за надання додаткових послуг правового та технічного характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, оплату за вчинення інших дій, відповідно до чинного законодавства, а також оплату праці приватних нотаріусів ;
- складати проекти угод і заяв, виготовляти копії документів та виписки з них, а також давати роз'яснення з питань вчинення нотаріальних дій і консультації правового характеру;
- чинним законодавством нотаріусу можуть бути надані й інші права [21].

Для вчинення певної нотаріальної дії у нотаріуса може виникнути потреба ознайомлення з документами, відомостями або інформацією. Оскільки, наприклад, для того аби підтвердити факт видачі певного документа – необхідна наявність довідки, перевірка інформації відносно особи, чи не встановлено опіки або піклування щодо неї також потребує документального підтвердження, тощо. Окрім того, деяка інформація для вчинення нотаріальної дії може бути отримана лише за запитом нотаріуса

(інформація про наявність або відсутність у спадкодавця банківських рахунків).

Чинне законодавство встановлює право нотаріусів отримувати оплату додаткових послуг правового або технічного характеру, що не мають відношення до вчинюваних нотаріальних дій.

Відповідно до правових послуг – відноситься консультація, але лише в тому випадку, якщо її зміст не пов'язаний із вчинюваною нотаріальною дією. Оскільки в такому випадку нотаріус зобов'язаний буде надавати правову консультацію безкоштовно, бо це впливає з його обов'язку роз'яснювати права та обов'язки громадянам, що звернулися до нього та попереджати їх про наслідки нотаріальної дії.

Правова консультація може бути надана шляхом роз'яснення певних питань стосовно норм чинного законодавства, надання усних або письмових довідок із законодавства, складання проектів правочинів, заяв або інших документів. До інших оплачуваних послуг також належить надання консультацій та послуг з нарахування доходів (прибутків) при посвідченні договорів купівлі-продажу, міни нерухомого та рухомого майна.

Умови оплати правових послуг а також послуг технічного характеру, нотаріус зобов'язаний пояснити перед наданням правової допомоги.

Розмір оплати послуг правової допомоги та технічного характеру здійснюється в тих розмірах, що встановлюються з врахуванням фактичних витрат на забезпечення якісного та термінового обслуговування фізичних та юридичних осіб.

У випадку, якщо нотаріус надає правову консультацію щодо питань, які стосуються вчинюваної нотаріальної дії, то він отримує відповідну оплату тільки якщо вчинено саму нотаріальну дію – за її безпосереднє вчинення.

Також нотаріус має право на отримання оплати у випадку надання послуг технічного характеру, що не мають відношення до вчинюваних нотаріальних дій. До таких послуг можна віднести :

- копіювання документів з використанням копіювально-розмножувальної техніки;
- здійснення роздрукування текстів;
- використання комп'ютерної техніки тощо.

Відповідно до Примірного положення про порядок надання державними нотаріусами додаткових послуг правового, право надання державними нотаріусами додаткових послуг правового та технічного характеру не має за мету отримання прибутку[36].

Здійснити оплату послуг правової допомоги або послуг технічного характеру можна шляхом безготівкового перерахунку на спеціальні реєстраційні рахунки, відкриті в органах Державного казначейства.

Оплата за надання державними нотаріусами правової допомоги та послуг технічного характеру, може бути використана з урахуванням бюджетного законодавства на наступне:

- покриття витрат, пов'язаних з організацією надання правової допомоги та послуг технічного характеру, у тому числі на оплату праці додатково залучених працівників;
- на покриття витрат, пов'язаних з утриманням державних нотаріальних контор або архівів, у разі незабезпечення в повному обсязі цих витрат за рахунок коштів загального фонду державного бюджету;
- щомісячне преміювання завідувачів державних нотаріальних контор та державних нотаріальних архівів, державних нотаріусів в розмірі не менше 30 % (у разі виконання обов'язків інших державних нотаріальних контор - в розмірі не менше 50 %) від суми наданих завідувачами державних нотаріальних контор та державних нотаріальних архівів, державними нотаріусами додаткових послуг правового та технічного характеру.

Також встановлюються виключення, тобто особи, які звільняються від оплати зазначених вище послуг.

До числа таких належать :

- інваліди Великої Вітчизняної війни;
- інваліди 1-ї та 2-ї груп;
- громадяни – за надання їм правової допомоги, необхідної для призначення та одержання державних допомог та пенсій;
- фонди підтримки індивідуального житлового будівництва на селі (республіканський, обласні, міський) - за надання їм правової допомоги при посвідченні договорів іпотеки;
- учасники бойових дій, які брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення [36].

Стосовно оплати послуг приватних нотаріусів за вчинення нотаріальних дій справляють плату, то розмір визначається за домовленістю між нотаріусом та фізичною або юридичною особою.

Право складати проекти заяв та угод, безперечно, є необхідним для професійного виконання нотаріусом своїх повноважень. Посвідчення нотаріусом прав та фактів регламентується досить великою кількістю обставин, які неможливо прописати за допомогою типових зразків документів. Ось чому нотаріус, спираючись на законодавчі норми, має право розробляти відповідні документи самостійно, розробляючи їх з урахуванням умов кожної конкретної справи.

Хотілося б також відмітити, що термінологія Закону України "Про нотаріат" – є дещо застарілою та містить певні неточності у формулюванні даної норми. Оскільки у зазначеній вище статті йдеться тільки про два види документів – заяви та угоди, які не охоплюють всього різноманіття документів, що посвідчують нотаріуси [21].

До того ж у цивільному законодавстві замість терміну "угода" широко застосовується поняття "правочин", яке за своїм змістом є більш широким за правовим значенням.

Тому, ми вважаємо, що існує необхідність розуміти зазначене право нотаріуса, як можливість розробляти проекти всіх тих документів, які він посвідчує.

До прав нотаріуса в процесі здійснення ним нотаріальної діяльності також можна віднести – виготовлення копій документів та здійснення виписок з них. Це надає можливість нотаріусу зробити засвідчені копії чи виписки з документів самостійно безпосередньо з поданих йому оригіналів та не витребувати в особи, яка звернулася до нього.

Зазначений перелік прав нотаріуса не є вичерпним. Відповідно впливає, що права нотаріуса можуть встановлюватися Законом України «Про нотаріат».

Важливо, що застосування всіх наданих нотаріусу прав є одним із головних напрямів реалізації основної мети існування інституту Українського нотаріату – це захист і охорона прав та законних інтересів, оскільки існування зазначених цінностей обумовлюється необхідністю виконання поставлених перед нотаріатом завдань.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про нотаріат», до обов'язків нотаріуса належать :

- здійснювати свої професійні обов'язки відповідно до Закону України «Про нотаріат» і принесеної присяги, дотримуватися правил професійної етики;
- сприяти громадянам, підприємствам, установам і організаціям у здійсненні їх прав та захисті законних інтересів, роз'яснювати права і обов'язки, попереджати про наслідки вчинюваних нотаріальних дій для того, щоб юридична необізнаність не могла бути використана їм на шкоду;
- зберігати в таємниці відомості, одержані ним у зв'язку з вчиненням нотаріальних дій;

- відмовити у вчиненні нотаріальної дії в разі її невідповідності законодавству України або міжнародним договорам;
- вести нотаріальне діловодство та архів нотаріуса відповідно до встановлених правил;
- дбайливо ставитися до документів нотаріального діловодства та архіву нотаріуса, не допускати їх пошкодження чи знищення
- надавати документи, інформацію і пояснення на вимогу Міністерства юстиції України, Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головних управлінь юстиції в областях, містах Києві та Севастополі при здійсненні ними повноважень щодо контролю за організацією діяльності та виконанням нотаріусами правил нотаріального діловодства;
- постійно підвищувати свій професійний рівень, а у випадках, передбачених законодавством, проходити підвищення кваліфікації;
- виконувати інші обов'язки, передбачені законом [21].

Нормами даної статті закріплено коло обов'язків нотаріуса, які забезпечують правомірне здійснення ним нотаріальної діяльності.

Дані обов'язки допомагають забезпечити відповідну професійну поведінку нотаріуса під час вчинення нотаріальних дій, при наданні консультацій, ведення діловодства, зберігання архіву тощо.

Зазначені вище обов'язки встановлюють ту міру і вид поведінки нотаріуса, які є необхідною складовою всього процесу здійснення нотаріальної діяльності.

Один із основних обов'язків нотаріуса полягає у здійсненні ним своїх професійних обов'язків відповідно до Закону України "Про нотаріат" і принесеної присяги. Даний закон є спеціальним нормативно-правовим актом, що встановлює обов'язки нотаріуса, тому відповідно, що і виконання повинно ґрунтуватися саме на цьому законі. Але обов'язки нотаріуса не закріплюються лише в одному нормативно-правовому акті, а в деяких

ситуаціях виходять з норм інших законів. Щодо присяги нотаріуса, то вона – є традиційним атрибутом нотаріальної діяльності, що виступає в ролі гаранта від нотаріуса та зобов'язує бути сумлінним при здійсненні своєї професійної діяльності [21].

Другим обов'язком є сприяння громадянам, підприємствам, установам і організаціям у здійсненні їх прав та захисті законних інтересів. Даний обов'язок впливає власне зі змісту інституту нотаріату. Сприяння нотаріусом здійснення прав громадян та захисті законних інтересів проявляється шляхом надання нотаріусом правових консультацій, роз'яснень норм чинного законодавства, як з питань вчинення нотаріальних дій, так і з інших правових питань. Надання роз'яснень стосовно прав і обов'язків громадян – є головним елементом нотаріальної діяльності, адже це надає змогу нотаріусу виявити дійсне волевиявлення особи, яка до нього звернулася, встановити розуміння нею юридичної природи та наслідків вчинюваного правочину.

Варто відмітити, що надання правових консультацій і роз'яснень нотаріусом є його обов'язком, а не правом, у тому випадку якщо такі консультації та роз'яснення пов'язані безпосередньо з вчиненням нотаріальної дії. Це впливає із загальної мети нотаріату як правового інституту, який був створений державою та діє в рамках загальновизнаного конституційного принципу існування держави для людини. Проте цей обов'язок не означає, що нотаріус зобов'язаний надавати роз'яснення з будь-яких інших правових питань, а лише в межах його повноважень. Адже, як зазначалось вище, до прав нотаріуса належить надання консультації з правових питань. Тобто, якщо під час вчинення нотаріальних дій, роз'яснення – це обов'язок нотаріуса, то якщо громадянин звернувся до нотаріуса з питанням, яке не пов'язаним з нотаріальною діяльністю, у випадку якщо нотаріус є компетентним у цьому питання, він має право надати консультацію. В останньому випадку за надання консультації, яка не стосується вчинення нотаріальної дії – нотаріус має право на одержання

оплати за свої послуги. Стосовно роз'яснень, які надаються нотаріусом в процесі вчинення нотаріальної дії щодо пов'язаних з нею питань, то вони надаються безкоштовно .

Щодо обов'язку нотаріуса попереджати осіб, які до нього звернулися, про наслідки вчинюваних нотаріальних дій, то цей обов'язок має певний превентивний характер, адже здійснюється з метою щоб юридична необізнаність не була використана їм на шкоду .

Дотримання нотаріальної таємниці – це один із головних обов'язків нотаріуса, який одночасно виступає гарантією професійного здійснення нотаріальної діяльності і є одним із основних видів захисту і охорони прав та інтересів осіб, які звернулися до нотаріуса.

До найважливіших обов'язків нотаріуса належить – відмова у вчиненні нотаріальної дії у тому випадку, якщо вона не відповідає чинному законодавству України або міжнародним договорам, згода на обов'язковість яких надана Україною у встановленому порядку. Даний обов'язок ґрунтується на принципі законності здійснення нотаріальної діяльності та витікає із попереджувальної функції нотаріату, оскільки має на меті превентивний характер. Логічно, що наявність порушень у системі нотаріату знижує рівень довіри суспільства до нотаріуса та органів юстиції взагалі. Задля запобігання зазначених негативних наслідків, законодавець чітко визначив випадки відмови від вчинення нотаріальної дії нотаріусом, а саме нотаріус має право відмовити у вчиненні нотаріальної дії у наступних випадках :

- якщо вчинення такої дії суперечить законодавству України;
- особою не подано відомості, інформацію та документи, які необхідні для вчинення нотаріальної дії;
- якщо дія підлягає вчиненню іншим нотаріусом або посадовою особою, уповноваженою на вчинення нотаріальних дій;

- якщо є сумніви у тому, що фізична особа, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, усвідомлює значення, зміст, правові наслідки цієї дії або ця особа діє під впливом насильства;
- якщо особа, що звернулася з проханням про вчинення нотаріальної дії, в установленому порядку визнана недієздатною, або уповноважений представник не має необхідних повноважень;
- правочин, що укладається від імені юридичної особи, суперечить цілям, зазначеним у їх статуті чи положенні, або виходить за межі їх діяльності;
- особа, яка звернулася з проханням про вчинення нотаріальної дії, не оплатила її вчинення;
- якщо особа, яка звернулася з проханням про вчинення нотаріальної дії, не внесла встановлені законодавством платежі, пов'язані з її вчиненням;
- особа, яка звернулася з проханням про вчинення нотаріальної дії щодо відчуження належного їй майна, внесена до Єдиного реєстру боржників, зокрема за виконавчими провадженнями про стягнення аліментів за наявності заборгованості з відповідних платежів понад три місяці;
- в інших випадках, передбачених законом.

Дотримання правил ведення нотаріального діловодства та нотаріального архіву – це найважливіший обов'язок нотаріуса. Оскільки ведення нотаріального діловодства і архіву нотаріуса – це невід'ємна складова нотаріальної діяльності загалом. До обов'язків нотаріуса відноситься – дбайливе ставлення до документів нотаріального діловодства та архіву, не допущення їх пошкодження або знищення. Адже однією з підстав анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю – є знищення нотаріусом або з його вини архіву нотаріуса або окремих документів. Це є досить суворим і обґрунтованим покаранням, адже

документі, які зберігаються у нотаріуса мають особливу цінність та важливу інформацію, оскільки, як наслідок пошкодження таких документів – є завдання шкоди охоронюваним правам та інтересам фізичних, юридичних осіб, територіальних громад або держави.

Задля недопущення зазначених вище правопорушень нотаріусами, законодавець надав відповідні повноваження Міністерству юстиції України, Головному управлінню юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головним управлінням юстиції в областях, містах Києві та Севастополі повноваження щодо здійснення контролю за організацією нотаріальної діяльності та виконанням нотаріусами правил нотаріального діловодства. У випадку перевірки даними органами, органів нотаріус зобов'язаний надавати всі відповідні документи, інформацію і пояснення, що дозволяє зазначеним вище органам повно та всебічно розглядати всі питання, необхідні для здійснення контролю і перевірки. У випадку, якщо нотаріус необґрунтовано відмовляється від надання зазначеним органам документів для перевірки організації нотаріальної діяльності та виконання правил нотаріального діловодства, то відповідно до чинного законодавства це є однією з підстав зупинення нотаріальної діяльності.

Від високої професійної підготовки нотаріуса залежить належне функціонування інституту нотаріату загалом. Професійна підготовка включає в себе не лише знання норм, що регулюють нотаріальну діяльність, але й обізнаність щодо норм інших галузей права, вивчення правозастосовної та судової практики тощо. Професійна некомпетентність або відсутність якісної підготовки нотаріуса, як наслідок веде до формування негативної громадської думки, зниження авторитету органів юстиції, а також може заподіяти шкоду правам та інтересам громадян, яка звертаються за допомогою до нотаріуса.

Тому важливим обов'язком нотаріуса є постійне підвищення свого професійного рівня підготовки. Даний обов'язок нотаріус може виконувати шляхом будь-яких встановлених форм на власний розсуд, а у випадку

неодноразового порушення правил нотаріального діловодства нотаріус зобов'язаний проходити підвищення кваліфікації.

Відповідно до законодавства на нотаріуса також можуть бути покладені інші обов'язки. Варто відмітити, що обов'язки нотаріуса можуть бути відображені не лише у Законі України "Про нотаріат", але в інших законодавчих актах, але саме цей нормативно-правовий акт є спеціальним для даного виду правовідносин [21]. Так наприклад, у ст. 14.1.180 Податкового кодексу України встановлено, що до обов'язків нотаріуса належить – нараховувати, утримувати та сплачувати податок до бюджету від імені та за рахунок фізичної особи з доходів, що виплачуються такій особі, вести податковий облік, подавати податкову звітність податковим органам та нести відповідальність за порушення його норм, тощо [37].

Отже, приватні і державні нотаріуси рівні у своїх правах та обов'язках. Чинне законодавство закріплює перелік основних прав та обов'язків нотаріусів, проте цей перелік не є вичерпним і додатковим джерелом можуть бути інші нормативно-правові акти.

2.3. Поняття юридичної відповідальності нотаріуса як спеціально уповноваженого державою суб'єкта

Оскільки нотаріус є спеціально уповноваженим державою суб'єктом на посвідчення фактів, що мають юридичне значення важливу роль в його діяльності відіграє інститут відповідальності. Адже відповідальність – це невід'ємна складова правового статусу нотаріуса, що має на меті попередити протиправну поведінку особи – спеціально уповноваженого суб'єкта, а також стимулювати здійснювати свою діяльність професійно та досконало.

Для того аби проаналізувати юридичну відповідальність нотаріуса, необхідно спочатку з'ясувати сутність такого явища як відповідальність. Так, наприклад, О.Ф. Скакун вважає, що юридична відповідальність - це визначені законодавством вид та міра державно-владного зазнання особою

втрат певних благ особистого, організаційного та майнового характеру за вчинене правопорушення [38, с. 432].

С.А. Комаров та А.В. Малько зазначають, що в межах загальної теорії держави і права, юридичну відповідальність застосовують щодо особи, яка скоїла правопорушення засобів державного примусу, особистого (у формі позбавлення волі), майнового (покладання штрафних санкцій) або організаційного характеру (звільнення з роботи) [39].

І.С. Канзафарова вважає, що інститут відповідальності – це взагалі охоронний інститут права, який природньо виконує охоронну функцію права, що у свою чергу складається з таких елементів, як компенсаційний вплив та штрафний (репресивний) вплив [40, с. 73].

Проте на нашу думку на нотаріуса покладається не лише юридична відповідальність перед державою за здійснення ним наданих державою повноважень, але й моральна відповідальність перед громадянами за свої дії та поведінку. Адже нотаріус у своїй діяльності дотримується не лише вимог Закону України «Про нотаріат», але й наприклад, Правила професійної етики нотаріусів України. Та й навіть у присязі нотаріуса, зазначається, що особа присягається здійснювати обов'язки нотаріуса чесно й сумлінно, згідно з законом і совістю, поважати права та законні інтереси громадян і організацій, зберігати професійну таємницю, скрізь і завжди берегти чистоту високого звання нотаріуса.

Юридична відповідальність – є характерною мірою державного примусу щодо виконання вимог права, яка засуджує дії правопорушника перед державою та суспільством. Характерною ознакою юридичної відповідальності є те, що вона нерозривно пов'язана із державою, адже покладається за порушення правових норм.

Відповідальність нотаріуса – це своєрідна форма впливу держави на вчинені порушення норм права, на посягання на соціальні інтереси суспільства або права особи. Статус нотаріуса передбачає його

відповідальність за правомірність своїх дій не лише перед громадянами, які звернулись до нього за допомогою, але й перед суспільством в цілому.

Конституція України визначила наступні види відповідальності :

- дисциплінарна;
- адміністративна;
- матеріальна;
- кримінальна [27].

Також відповідальність нотаріуса визначається Законом України «Про нотаріат» і залежить від його правового статусу [21].

Наприклад, чинним законодавством закріплено, що шкода, заподіяна особі внаслідок незаконних або недбалих дій державного нотаріуса, відшкодовується в порядку, передбаченому законодавством України. Оскільки державний нотаріус – є службовою особою та підпорядковується Міністерству юстиції України, тобто державний нотаріус перебуває у трудових відносинах з Міністерством юстиції України. Відповідно до норм чинного законодавства про працю, у випадку завдання шкоди працівник, тобто нотаріус буде нести матеріальну відповідальність [41].

Щодо дисциплінарної відповідальності, то проаналізувавши чинне законодавство, до дисциплінарних стягнень відносяться:

- анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю у випадку неодноразового порушення нотаріусом чинного законодавства при вчиненні нотаріальних дій або грубого порушення закону, яке завдало шкоди інтересам держави, підприємств, установ, організацій, громадян ;
- анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю внаслідок знищення нотаріусом або з його вини архіву нотаріуса або окремих документів ;

- анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю через розголошення відомостей, що становлять нотаріальну таємницю ;
- зупинення або припинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса ;
- відповідні заходи реагування уповноважених органів після проведення перевірок діяльності нотаріуса на предмет дотримання правил ведення нотаріального діловодства, у вигляді рекомендації стосовно усунення виявлених недоліків та порушень[21].

Особливої уваги на заслуговує інститут адміністративної відповідальності державних нотаріусів. Оскільки нині, державний нотаріус не має статусу державного службовця, проте фактично він здійснює відповідні спеціальні обов'язки, покладені на нього органами державної влади. [42, с. 6]. Звичайно адміністративна діяльність суттєво відрізняється від нотаріальної, як за юридичним характером, так і за колом суб'єктів, метою, методами, тощо.[35, с. 137] Але в адміністративному законодавстві відповідальність нотаріусів передбачена, а законодавством про нотаріат не передбачено.

Так, Кодексом України про адміністративні правопорушення закріплюються такі склади правопорушень, в яких суб'єктами – є нотаріуси. Наприклад, відповідно до статті 163-9 Кодексу України про адміністративні правопорушення, передбачається відповідальність нотаріусів за незаконне використання інсайдерської інформації [43]. Норма даної статті закріплює вичерпний перелік осіб, що можуть бути притягнуті до адміністративної відповідальності, до числа яких входять і нотаріуси також.

Глава 13-А «Адміністративні корупційні правопорушення» Кодексу України про адміністративні правопорушення також закріплює перелік правопорушень, які пов'язані із проявами корупційних діянь, до суб'єктів яких відносять і нотаріусів [43].

Тобто, підсумовуючи вищезазначене, можна дійти висновку про те, що чинне законодавство про нотаріат України однозначно потребує реформування та обов'язкового визнання інституту адміністративної відповідальності нотаріусів. Адже дана ситуація є просто жалюгідною – в спеціальному законодавстві містяться лише банкетні норми щодо такого важливого інституту як відповідальність, а галузеве законодавство детально регламентує правопорушення суб'єктами яких є нотаріуси.

Матеріальна відповідальність нотаріуса, полягає в тому що шкода, заподіяна особі внаслідок незаконних дій або недбалості приватного нотаріуса, відшкодовується в повному розмірі. Законом України «Про нотаріат» визначається, що для відшкодування шкоди, яка була заподіяна внаслідок вчиненої неправомірної нотаріальної дії, приватний нотаріус зобов'язаний до початку зайняття приватною нотаріальною діяльністю укласти договір страхування цивільно-правової відповідальності [21].

Тобто, основною умовою матеріальної відповідальності нотаріуса – є шкода, завдана протиправною дією або поведінкою нотаріуса.

Мінімальний розмір страхової суми становить тисячу мінімальних розмірів заробітної плати, що дорівнює на сьогодні 11 мільйонів 169 тисяч гривень.

Щодо розміру відшкодування заподіяної шкоди, то він може бути визначений або за згодою сторін, або у випадку якщо сторони не можуть дійти згоди, чи є певні суперечні питання – в судовому порядку.

Також законодавством встановлені випадки, коли нотаріус не несе відповідальності, у разі, якщо особа, яка звернулася до нотаріуса за вчиненням нотаріальної дії:

- подала неправдиву інформацію щодо будь-якого питання, пов'язаного із вчиненням нотаріальної дії;
- подала недійсні та/або підроблені документи;

- не заявила про відсутність чи наявність осіб, прав чи інтересів яких може стосуватися нотаріальна дія, за вчиненням якої звернулася особа.

Кримінальним законодавством України також передбачені злочини, суб'єктом яких може бути нотаріус. Так згідно з ч. 1 ст. 365-2 КК кримінально караним є зловживання своїми повноваженнями аудитором, нотаріусом, оцінювачем, іншою особою, яка не є державним службовцем, посадовою особою місцевого самоврядування, але здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, у тому числі послуг експерта, арбітражного керуючого, незалежного посередника, члена трудового арбітражу, третейського судді (під час виконання цих функцій), з метою отримання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, якщо це завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб [44].

Варто відмітити, що у нормі ст. 365-2 КК використовується загальний термін «нотаріус» [44]. Але відповідно до ст. 1 Закону України «Про нотаріат», вчинення нотаріальних дій в Україні покладається на нотаріусів, які працюють в державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах (державні нотаріуси) або займаються приватною нотаріальною діяльністю (приватні нотаріуси) [21].

До того ж важливим є момент фактичного старту нотаріусом своєї нотаріальної діяльності, тобто реалізації його повноважень. Оскільки цей момент пов'язується не тільки з одержанням свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю, але і з призначенням на посаду державного нотаріуса або завідуючого державною нотаріальною конторою, яке здійснюється Головним управлінням юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головними управліннями юстиції в областях, містах Києві та Севастополі, та з реєстрацією приватної нотаріальної діяльності, яка провадиться Головним управлінням юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головними управліннями

юстиції в областях, містах Києві та Севастополі та виданням на підставі реєстрації реєстраційного посвідчення приватному нотаріусу.

Тобто, хоча й у Законі України «Про нотаріат» термін «нотаріус» не прив'язується до призначення його на посаду або отримання реєстраційного посвідчення, але саме цей факт є вирішальним, у разі його відсутності нотаріус не має права здійснювати свої повноваження, а відповідно, і зловживати ними [21].

Закон України «Про нотаріат» містить певні виключення стосовно обов'язку вчинення нотаріальних дій саме нотаріусами:

- у населених пунктах, де відсутні нотаріуси, нотаріальні дії, передбачені чинним законодавством, вчиняються уповноваженими на це посадовими особами органів місцевого самоврядування;
- вчинення нотаріальних дій за кордоном покладається на консульські установи України, а у випадках, передбачених чинним законодавством, на дипломатичні представництва України [21].

Варто звернути увагу, що такі особи, тобто посадові особи органів місцевого самоврядування та працівники консульських установ, дипломатичних представництв, не можуть відноситись до терміну «нотаріус», відповідно вони не є суб'єктом злочину, відповідальність за який встановлена кримінальним законодавством.

Даний висновок впливає з норм ч. 4 ст. 3 КК, в якій закріплюється, що застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією заборонено. Тобто дана неправомірна аналогія відбуватиметься, в тому випадку якщо посадову особу органу місцевого самоврядування чи працівника консульської установи, дипломатичного представництва за аналогією із нотаріусом буде притягнуто до відповідальності за ст. 365-2 КК [44].

Отже можемо зробити висновок, що нотаріус, як суб'єкт злочину, який зловживає своїми повноваженнями, відноситься до спеціальних суб'єктів. На нашу думку, для визначення нотаріуса як спеціального суб'єкта доцільно

керуватися терміном «нотаріус», який має своє відображення у ст. 3 Закону України «Про нотаріат». Відповідно розширеному тлумаченню даний термін не підлягає, оскільки відносити до цього поняття інших осіб, уповноважених вчиняти нотаріальні дії або здійснювати посвідчення заповітів або довіреностей, які прирівнюються до нотаріальних є неправомірним [21].

Окрім суб'єкта, до суб'єктивних ознак складу злочину, належить і суб'єктивна сторона. В науці кримінального права прийнято визначати суб'єктивною стороною – внутрішню сторону злочину, тому що вона характеризує ті психічні процеси, що відображають свідомість і волю особи в момент вчинення злочину.

До ознак суб'єктивної сторони складу злочину належать :

- вина;
- мотив;
- мета злочину.

В залежності від їх ролі в характеристиці загального поняття складу злочину ці ознаки поділяються на обов'язкові і факультативні.

До обов'язкових належать – ті ознаки, що характерні будь-якому складу злочину, відсутність даних ознак зумовлює відсутність складу злочину як такого.

Факультативними називають ознаки, які не є обов'язковими для всіх складів злочинів та можуть відігравати різне значення в різних складах [45, с. 94].

Так, наприклад, в складі злочину передбаченого статтею 365-2 КК, до обов'язкових ознак суб'єктивної сторони належать вина та мета зловживання, а саме – отримання неправомірної вигоди для себе або інших осіб. О. В. Авраменко в своїй роботі зазначає, що передбачення мотиву або мети як обов'язкових ознак складу злочину певного виду свідчить про підвищену суспільну небезпечність діяння, поєднаного саме з таким мотивом або метою [46, с. 7].

Проаналізувавши вину як обов'язкову ознаку суб'єктивної сторони варто відмітити, що відповідно до ст. 23 КК вина – це психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності та її наслідків, яке проявляється у формі умислу або необережності [44].

Законодавець визначає зловживання, як умисний злочин, що складатися, з різновидів умислу (прямий чи непрямий), які характеризують даний вид злочину. Для того аби визначити вид умислу необхідно встановити інтелектуального моменту діяння – тобто чи усвідомлювала особа суспільно небезпечний характер діяння, чи передбачала суспільно небезпечні наслідки, а також вольовий момент – чи бажала особа настання суспільно небезпечних наслідків.

Отже, існує ряд ознак наявності або відсутності яких обумовлюють кримінальну відповідальність нотаріуса:

- протиправна поведінка нотаріуса;
- психічне відношення нотаріуса до власних дій та їх наслідків;
- причинно-наслідковий зв'язок між діяннями нотаріуса і завданою шкодою.

Підсумовуючи вищевикладене можна дійти висновку, що існує ряд проблем, які стосуються інституту юридичної відповідальності нотаріуса. В сучасних умовах даний інститут особливо потребує реформування, адже законодавча невизначеність щодо інституту відповідальності нотаріуса говорить про відсутність гарантій нотаріальної діяльності, а як наслідок призводить до порушень прав фізичних та юридичних осіб, що звернулись до нотаріуса за допомогою.

РОЗДІЛ III. ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

3.1. Зарубіжний досвід визначення правового статусу нотаріуса, як спеціально уповноваженого державою суб'єкта

Нині виділяють дві основні системи нотаріату – це латинського та англосаксонського типів. До системи Міжнародного союзу латинського нотаріату, що включає в свій склад більше п'ятдесяти нотаріатів, входять наступні – нотаріати Німеччини, Австрії, Франції, Іспанії, Нідерландів, Італії, Швейцарії, Латинської Америки та Японії.

У системі латинського нотаріату нотаріус виступає як незалежний представник держави, який наділений від її імені повноваженнями здійснювати нотаріальні дії, і водночас несе особисту відповідальність за здійснення нотаріальних дій. Незалежність нотаріуса забезпечує надання угодам сторін «публічної форми й публічної довіри», оскільки нотаріус виконує завдання публічної влади [47, с. 57–58].

Контроль за діяльністю нотаріуса здійснюється державою в особі органів юстиції та нотаріальними палатами та має наступні ознаки:

- домінуюча роль у системі суб'єктів державного контролю за нотаріальною діяльністю належить адміністративним органам, а саме Міністерству юстиції та його місцевим органам;
- контроль за нотаріальною діяльністю є багатоетапним, від допуску особи до професії нотаріуса й аж до припинення нотаріальної діяльності;
- державний контроль за нотаріальною діяльністю поєднується із корпоративним контролем, що передбачає активну роль громадських професійних об'єднань нотаріусів;

- правові засади державного контролю за нотаріальною діяльністю, як правило, визначаються в базовому законодавчому акті з деталізацією його положень у кількох підзаконних нормативно-правових актах [48, с. 119].

Варто відмітити, що у ряді країн латинського нотаріату паралельно існують державний і вільний нотаріат, наприклад, лише державний нотаріат діє в землі Баден Вюртемберг у Німеччині і приблизно в половині кантонів Швейцарії. У Португалії нотаріуси також є державними службовцями. До того ж, в країнах латинського нотаріату організація і система вільного нотаріату відрізняється значною гнучкістю. Наприклад, у ряді земель Німеччини допускається поєднання професій адвоката і нотаріуса, коли одна і та ж особа може одночасно виконувати зазначені функції. Такий вид поширений у Бремені, Берліні, Гессені, Нижній Саксонії, Шлезвіг-Гольштейні та в східних районах Північної Рейн-Вестфалії[49].

Законодавством Німеччини встановлюється, що нотаріус повинен постійно перебувати в тому регіоні, в який він був призначений. Під час здійснення своїх функціональних обов'язків він не має права порушувати такі регіональні межі:

- судового округу Першої інстанції;
- округу Апеляційного суду.

Призначаються нотаріуси у Німеччині Міністерством юстиції. У кожному окрузі Апеляційного суду створена нотаріальна палата, що входить до складу Федеральної нотаріальної палати та захищає права та інтереси нотаріусів в органах керівництва та трибуналах Німеччини.

Проаналізувавши матеріали, які містяться на сайті Нотаріальної палати України, ми вважаємо за необхідне виділити наступні ознаки нотаріату в Німеччині :

- кваліфікаційні вимоги (нотаріусом можуть бути не лише громадяни Німеччини; обов'язковою умовою є відпрацювання 5 років в окрузі, котрому був вперше зареєстрований);
- кандидат в нотаріуси (у випадку якщо нотаріус відсутній на робочому місці за визначених причин може виконувати його обов'язки; може перейти на «заміщення» нотаріуса, якщо останній йде у відпустку, але лише при погодженні з Міністерством юстиції Німеччини; вперше реєструється зазвичай в маленькому місті, оскільки не має переваг при реєстрації, як у діючих нотаріусів);
- нотаріальна таємниця (нотаріус не має права розкрити нотаріальну таємницю навіть за запитом суду);
- оплата послуг нотаріусів (в Німеччині відсутня конкуренція цін, оскільки діють встановлені тарифи; ціна послуги залежить від матеріального становища клієнта; всі розрахунки проводяться у безготівковій формі та здійснюється відрахування у податкові органи; у випадку надання клієнтом неправдивої інформації про своє матеріальне становище – нотаріус має право винести йому новий рахунок за надані послуги; середня вартість вчинення однієї нотаріальної складає від 800 до 1000 євро);
- особливості вчинення нотаріальних дій (нотаріус не є державним реєстратором речових прав, проте має доступ до реєстру прав власності задля перевірки належності майна власнику та наявності іпотеки або заборон; діє механізм резервування об'єкта в реєстрі для запобігання неправомірних дій після посвідчення договору та до реєстрації права; нотаріуси можуть посилалися на земельному реєстр і реєстр бізнесу, оскільки до відомостей що в них містяться існує повна довіра)

- особливості вчинення нотаріальних дій пов'язаних з нерухомістю (після підписання договір купівлі-продажу нотаріус надсилає листа державному реєстратору про резервування відповідного об'єкта нерухомості, для того щоб уникнення подальшого перепродажу об'єкта нерухомості; після того як державний реєстратор підтвердив інформацію про відсутність зауважень що об'єкту договору, покупець здійснює оплату; покупець може оплатити кошти або на рахунок продавця або на довірчий рахунок нотаріуса; якщо наявна іпотеки нотаріус надсилає два рахунки покупцю – для оплати залишків по іпотеці банку та для сплати на рахунок продавця решти суми за договором; покупець може відчужувати об'єкт вже після укладення договору; однією з особливих умов договору купівлі-продажу нерухомості є інформація, про те що саме з рухомого майна продається з будинком (кухня, меблі, побутова техніка; територіальна громада також має право купівлі нерухомості; проект договору купівлі-продажу надсилається сторонам за 2 тижні,загалом весь процес реєстрації триває близько місяця).
- особливості укладання довіреностей (зазвичай всі довіреності реєструються у державному реєстрі, проте ті довіреності в яких засвідчується лише справжність підпису реєстрації не підлягають; існують довіреності, які діють після смерті довірителя так звані «Lasting power of Attorney»);
- деякі особливості сімейних правовідносин (На початку 2000-х років в Німеччині реєстрація одностатевих шлюбів була під заборонаю, тому замість таких шлюбів за допомогою нотаріусів укладались такі договори, як «lifetime partnership contract», тобто договір довічного партнерства. Даний договір мав всі ознаки шлюбного договору – регулює сімейні відносини сторін, порядок

набуття майна та користування ним, порядок його поділу в разі розірвання партнерських відносин, а також регулює порядок спадкування. У випадку якщо сторони договору мають різне громадянство, то вони можуть обрати, за законодавством якої з країн буде провадитись спадкування) [49].

Варто звернути увагу також на систему нотаріату Франції. Так, організаційна структура французького нотаріату складається з трьох рівнів. Перший рівень – загально-національний, представлений Вищою Радою Нотаріату Франції. Другий – регіональний рівень, який представляє Регіональна рада нотаріусів. Регіональний рівень утворюється в тих же регіонах, в яких є апеляційні суди регіонів. І третій рівень – департаментський, що характеризує Нотаріальна Палата Департаменту, яка створюється в одному або при декількох департаментах Франції. Особливою ознакою для всіх зазначених вище структур – є те, що вони є професійними громадськими об'єднаннями, які засновані на обов'язковому членстві нотаріусів [50].

Нотаріус у Франції має досить широке коло повноважень. Так, наприклад провідну роль в правовому супроводі операцій з нерухомістю відіграють саме нотаріуси, які самостійно займаються перевіркою всього фактичного складу, який необхідний для здійснення правочину. Нотаріуса відіграє особливу роль при оформленні і захисті майнових прав в сім'ї, спадкових прав.

Контроль за діяльністю нотаріусів здійснює Міністерство юстиції Франції, шляхом активної участі в регулюванні питань організації нотаріальної діяльності, визначенні чисельності нотаріального корпусу, а також вирішенні ряду інших питань. В той же час Міністерство юстиції Франції не втручається в сутність нотаріального провадження.

Отже, можна дійти висновку, що нотаріальна діяльність у Франції має свої специфічні ознаки, а саме :

- офіційний статус нотаріуса, як представника вільної професії;

- нотаріус несе повну відповідальність перед державою;
- посада нотаріуса може передаватися як спадок;
- нотаріус виступає порадником для клієнтів, які в свою чергу, можуть самостійно обирати, до якого із нотаріусів їм звертатися;
- нотаріальна діяльність підлягає контролю з боку держави, через судові установи, які у разі неналежного виконання зобов'язань щодо консультування накладають досить жорсткі санкції [51, с. 150].

Що стосується нотаріату в Італії, то там діє більше п'яти тисяч нотаріусів та є майже дві тисячі нотаріальних місць, створених по кількості судових округів. Коли нотаріус призначається вперше, він має можливість обирати адміністративно-територіальні одиниці, до яких він би хотів бути прикріпленим, територіальне ж закріплення здійснюється державним галузевим органом [52] .

Нотаріат в Італії має ряд специфічних ознак :

- публічність нотаріального акта (полягає в необхідності надання публічного характеру документа перед третіми особами і державою);
- виконання фідучіарних функцій (стягують платежі та збори – податки, гербовий збір, платежі за реєстрацію, іпотеку, земельний кадастр тощо, контролюють розрахунки між клієнтами);
- квотний розподіл щодо нотаріату (Міністерство юстиції Італії визначає кількість нотаріусів кожні десять років з урахуванням кількості населення)
- доступ до професії (нотаріусом в Італії може стати особа з вищою юридичною освітою, яка отримана в будь-якому університеті Італії або за кордоном, визнана необхідною для нотаріальної практики; випускникам університету необхідно зареєструватись у місцевій Нотаріальній палаті (раді) і працювати стажистом протягом 18 місяців з професійним нотаріусом; у кінці навчального періоду той, хто бажає

- стати нотаріусом, повинен скласти конкурсний іспит, який складається з трьох письмових окремих теоретично-практичних тестів (що пов'язані зі спадковим, зобов'язальним і торговим правом);
- вікові обмеження (максимальний вік для складання іспиту — 50 років; максимальне вікове обмеження щодо роботи нотаріусом — 70 років);
 - технологічна складова (в Італії існує спеціальна ІТ-компанія для нотаріусів, яка має назву нотартель, вона була створена ще у 1997 році Національною радою нотаріусів Італії з метою комп'ютеризації процесів оформлення нотаріальних документів, документообігу, а також доступу до інформації, яка необхідна нотаріусам при вчиненні нотаріальних дій, користування нею; нотартель включає в себе – система автентифікації доступів до реєстрів з метою забезпечення повної конфіденційності та безпеки в інформаційному просторі, автентифікацію – частина процедури надання доступу для роботи в певній інформаційній системі, є наступною після ідентифікації і передують авторизації; офіційну (сертифіковану) електронну пошту, яка є двох видів: особиста офіційна електронна пошта нотаріуса та електронна пошта нотаріуса для його роботи з електронними документами та реєстрами для електронного документообігу, цифровий підпис – організація та забезпечення якого здійснюється Національною радою нотаріусів Італії, посвідчує особу нотаріуса, статус та повноваження; онлайн-пошуки; он-лайн транзакції в інформаційному просторі; електронну нормативну базу для нотаріусів; електронне навчання – електронні курси навчання через Інтернет щодо роботи в усіх ресурсах Єдиної нотаріальної мережі; зберігання електронних документів);
 - оплата послуг нотаріуса (залежить від складності договору і вартості нерухомості: чим вища вартість об'єкта, тим менше стягується відсоток; вартість нотаріальних дій на території Італії включає в себе

оплату державних зборів і податків, оплату вартості послуг з підготовки проекту нотаріального документа, оплату вартості виконання обов'язкових реєстраційних дій, а також безпосередній гонорар нотаріуса);

- розмір державних платежів (залежить від різних чинників перше чи друге житло, резидент чи нерезидент, житло чи комерційна нерухомість, будівля чи незавершене будівництво, купівля у фізичної особи або юридичної, або фірми-будівельника тощо. Податки нараховуються відносно кадастрової вартості житла, яка часто на 40–60% нижче від суми договору);
- пільгові категорії (категорії такі, як малозабезпечені, військові тощо відсутні, проте є шкала для різних випадків, яка формується в сталих сумах або в відсотковій ставці до кадастрової вартості нерухомості) [53, с. 1-7] .

В Греції та Австрії також є специфічні особливості стосовно нотаріальної діяльності.

Так, нині Міністерством юстиції Греції згідно з чинним законодавством встановлено обмежений доступ до професії нотаріуса. Нотаріус є посадовою особою, проте не має державно-владних повноважень і може здійснювати свою діяльність лише у відповідному судовому окрузі.

Нотаріусом може бути призначена особа віком не менше 28 років та не більше 42 років. Після досягнення нотаріусом 70 років, він зобов'язаний припинити свою діяльність.

Для допуску до професії нотаріуса в Греції встановлені такі вимоги:

- громадянство Греції;
- наявність юридичної освіти;
- досвід роботи терміном два роки адвокатом, суддею, або керівником органу реєстрації земельних книг.

Наявність цих умов для претендентів займатися нотаріальною діяльністю обумовлює можливість взяти участь у конкурсі, організованому Міністерством юстиції, та в разі позитивного результату – бути призначеним нотаріусом за рішенням міністра юстиції. Детальне регулювання умов конкурсу здійснюються на підставі спеціального указу Президента.

Асоціації нотаріусів – є професійним об'єднаннями в Греції, членство в яких є обов'язковим. Вони виконують, зазвичай, методичні функції – тобто організують наукові конференції, видають журнали про нотаріальну діяльність, здійснюють інформування членів про нове законодавство, надсилаючи циркулярні листи). Асоціації нотаріусів є юридичними особами публічного права, за їх діяльністю здійснюється контроль Міністерством юстиції Греції. А також контроль за нотаріальною діяльністю здійснюється професійними органами, прокурором та податковою інспекцією. В Греції діє обов'язковий тариф на професійний прибуток нотаріуса [54, с. 42] .

Бажаючий отримати посаду нотаріуса в Австрії повинен відповідати таким вимогам :

- вища юридична освіта;
- як мінімум сім років досвіду роботи.

Отримати допуск до професії він може лише за результатами конкурсу. В Австрії для того аби стати членом Нотаріальної палати, остання передає свої рекомендації щодо кандидата на розгляд Міністерству юстиції Австрії, де її розглядають дві судові інстанції, і після затвердження нотаріус автоматично стає членом нотаріальної палати, яка є спільною для одного чи двох районів. Австрійська нотаріальна палата – є єдиною організацією національному рівні, в яку об'єднані всі інші нотаріальні палати.

Оплата послуг нотаріуса встановлюються законодавством, і він не може вимагати вищу ціну, проте може її знизити з урахуванням численних обставин справи [55, с. 44] .

Зовсім іншими ознаками можна охарактеризувати організацію нотаріату в США. Оскільки в даній країні взагалі відсутній єдиний спеціалізований державний правовий інститут нотаріату. Також у Сполучених Штатах Америки федеральне законодавство про нотаріат відсутнє, основні правові аспекти організації нотаріальної діяльності відображені в спеціальному законі «Про нотаріат» і в Уніфікованому законі США «Про нотаріальні дії» та конкретний перелік нотаріальних дій, вимоги до осіб, які мають намір стати нотаріусом, правовий статус нотаріусів та особливості організації їхньої діяльності регламентуються законами окремих штатів [56, с. 153] .

Посадових осіб, які зобов'язані вчиняти нотаріальні дії можна розділити на дві категорії осіб :

- особи, компетенція яких визначена законом і не потребує додаткового підтвердження;
- особи, право вчиняти нотаріальні дії яких має підтверджуватися в кожному конкретному випадку локальними нормативними актами.

До осіб першої категорії входять судді, офіцери військових формувань США, офіцери іноземних військових формувань, посадові особи консульських установ іноземної держави на території США.

До категорії осіб, які мають право на вчинення нотаріальних дій тільки за наявності спеціального дозволу на це, можна віднести, як приклад начальника федеральної тюрми.

Щодо вимог до доступу професії нотаріуса, то у більшості штатів особа, яка досягла 18 років і бажає стати нотаріусом, має пройти нескладний іспит.

У США також виділяють «публічних нотаріусів» в обов'язки яких входить вчинення нотаріальних дій, та «нотаріусів», що уповноважені державою, для реалізації повноважень щодо вчинення нотаріальних дій як основного або додаткового виду діяльності [58, с. 153–154].

Публічний нотаріус у США повинен отримати ліцензію на спеціальне використання печатки на 4–5 роки, задля того щоб засвідчувати певні дії та реалізовувати свої повноваження як найманий працівник на підприємстві. Але по-факту нотаріус – це звичайний працівник, який виконує лише механічні функції, та не має права надавати консультації, складати проекти документів тощо [59].

Призначає особу на посаду нотаріуса, держава в особі державних органів США видає дозвіл на здійснення нотаріальної діяльності та здійснює контроль за дотриманням законності здійснення нотаріальних дій. Якщо будуть виявленні будь-які порушення у діяльності нотаріуса – до нього можуть бути застосовані заходи примусового впливу з боку державних органів влади, тобто призупинення або припинення дії дозволу на здійснення нотаріальної діяльності [60, с. 131].

Велика Британія має досить схожі основи правового забезпечення організації та діяльності нотаріату. У Великій Британії також відсутній спеціальний нормативно-правового акт у нотаріальній сфері, що зумовлює потребу у використанні правових звичаїв, найчастіше використовуються судові прецеденти та статuti, що мають порядок вчинення окремих видів нотаріальних дій [61, с.190].

Щодо вимог доступу до професії, то у Великій Британії нотаріусом можуть бути та особа, що має свідоцтво на право здійснення діяльності нотаріуса або нотаріальне свідоцтво. Суддя провінційних судів Кентербері та Йорку – є державним органом, який уповноважений вирішувати питання про допуск до вчинення нотаріальних дій та надавати зазначені вище документи.

у Великій Британії виділяють декілька груп нотаріусів, у яких до претендентів на посаду ставлять різні вимоги.

Наприклад, в Англії та Уельсі виокремили три групи нотаріусів:

- загальні нотаріуси, які можуть надавати свої послуги на всій території Англії та Уельсу;

- окружні нотаріуси, які можуть вчиняти нотаріальні дії у межах визначеної території, тобто, нотаріального округу;
- церковні нотаріуси, вонизначаються зі складу архіваріусів церковних судів та за сумісництвом є ще й нотаріусами і здійснюють свою діяльність при судах.

Нотаріат у Великій Британії серед особливих ознак має не лише, класовість, а й спеціалізацією. Тобто нотаріуси поділяються за:

- видами діяльності;
- країнами;
- законодавством ;
- мовами які здатен розуміти окремий нотаріус.

Дані ознаки не притаманні нотаріату США, де нотаріуси можуть вчиняти нотаріальні дії в межах відповідного округу – з відсутністю можливості спеціалізації на окремих видах діяльності [62, с.158].

Свою професійну діяльність нотаріуси почали в Англії з 1553 року, а тому представники цієї професії в Англії та Уельсі вважаються третьою та найстарішою гілкою серед юридичних професій [63]. Нотаріуси мають офіційну печатку та документи, які вони посвідчують мають доказову силу. Вони визначаються державними посадовими особами, та зобов'язані вчиняти наступні дії: займатись підготовкою та складанням приватних та суспільних автентичних актів та юридичних документів, які підтверджуються особистим підписом нотаріуса та печаткою, такий документ визнається в усьому світі [64, с.413].

Також уваги заслуговує нотаріальне законодавство Естонської Республіки. 28 червня 1992 року була прийнята Конституція Естонії. Після прийняття даного нормативно-правового акту уряд почав реформу вітчизняного законодавства. Закон Естонії «Про нотаріат» набув чинності 1 листопада 1993 [65]. Даний закон змінив тодішню систему державного нотаріату на латинський нотаріат. У ст. 2 Закону Естонії «Про нотаріат», не

передбачає поділ на державний або приватний нотаріат. Зазначається, що нотаріусом є незалежна посадова особа, носій публічно-правових функцій, якому державою надані завдання із запобігання правових спорів та забезпечення безпеки правовідносин. Отже, відповідно до нормативно-правових актів Естонії, нотаріусом є службова особа, яка має публічно-правові повноваження, та має право посвідчувати за запитом осіб обставини та події, які мають юридичне значення, та здійснювати інші дії, з метою забезпечення правопорядку. Нотаріус не є підприємцем або державним чиновником. Нотаріус виконує свої службові обов'язки в якості особи вільної професії від свого імені і під свою відповідальність.

Правовий статус нотаріуса у Словачії регулюється Законом Словачії «Про нотаріусів та нотаріальну діяльність» [66, с. 78]. Даний нормативно-правовий акт закріплює, що виключно нотаріуси мають право вчиняти нотаріальні дії. За законодавством Словачії нотаріус – це особа, що уповноважена державою здійснювати нотаріальну діяльність, а також іншу діяльність, тобто надавати фізичним та юридичним особам правові послуги; складати документи; здійснювати управління майном та представляти інтереси осіб у зв'язку з управлінням майном. Здійснення нотаріальної діяльності не можна суміщати з підприємницькою діяльністю та іншими видами прибуткової діяльності. В Словачії існує лише державний нотаріат, а нотаріус має публічно-правовий статус, хоча законодавством Словачії, визначається що він здійснює дії від власного імені на несе персональну відповідальність. Проте чітке регулювання даного інституту щодо визначення правового статусу нотаріуса Словачії відсутнє [66, с. 79-92].

Досить давнє коріння має інститут нотаріату в Румунії. Перші спроби нотаріальної організації в Румунії з'явилися ще у XIII ст.

У радянський час, відповідно до положень Декрету від 1950 р. в Румунії засновується інститут державного нотаріату. Даний інститут передбачав, що нотаріуси будуть мати форму організованих адміністративних органів зі своєрідними повноваженнями. Міністерством юстиції здійснювало контроль

за нотаріальною діяльністю, а державні нотаріуси були прирівняні до державних службовців.

Після прийняття закону про приватний нотаріат та нотаріальну діяльність були створені засади реформування та переходу до єдиного нотаріату на приватних засадах. Даний перехід відбувся дуже швидко, без будь-якого адаптаційного періоду або іншої змішаної системи.

Тобто 16 листопада 1995 р. державні нотаріуси мали повноваження щодо здійснення нотаріальної діяльності, то вже – 17 листопада 1995 р. – дані обов'язки мали приватні нотаріуси [67].

Приватні нотаріуси Румунії підпорядковуються Міністерству юстиції, проте мають право самостійного управління. Після даної реформи підвищилась якість нотаріальних послуг, зросла кількість здійснених нотаріальних дій, державний бюджет більше не був зобов'язаний утримувати офіси державних нотаріусів, збільшилися надходження до державного бюджету, за рахунок приватної нотаріальної діяльності, а зайнятість у серед нотаріусів за останні роки зросла майже в 10 разів.

Також було створено при Міністерстві юстиції Румунії – Управління інформації приватного нотаріату, судового виконання та юридичних радників. Дане управління зобов'язано вести облік та упорядкування чисельності нотаріальних контор та приватних нотаріусів. Даний контроль здійснюється за допомогою спеціалізованого управління, яке готує документи про початок та припинення нотаріальної діяльності, на підставі цих документів Міністерство юстиції Румунії видає розпорядження про призначення, зняття з посади і припинення діяльності. Також до повноважень зазначеного вище управління та організація належить організація доступу до професії та професійної підготовки нотаріусів [68 с. 6].

Міністерство юстиції Румунії займається організацією іспитів для стажистів та осіб, які бажають отримати посаду нотаріуса. До того ж Міністерство юстиції контролює сплату державного мита та оплату послуг нотаріусів за вчинені нотаріальні дії. До професійних об'єднань нотаріусів

відносять Національну спілку приватних нотаріусів, а також місцевому рівні, в окрузі кожного апеляційного суду існує палата приватних нотаріусів.

Отже, кожна з держав має свої особливості регулювання правового статусу нотаріуса, проте зважаючи, що наша держава є членом Міжнародного союзу латинського нотаріату, варто звернути увагу на досвід країн, які входять до даної міжнародної організації. Досвід зарубіжних країн є досить корисним для України в сучасних умовах. На нашу думку варто звернути увагу на досвід Італії у технологічній сфері з метою комп'ютеризації нотаріальної діяльності (створення необхідної кількості реєстрів, організації електронного документообігу, тощо), досвід Німеччини варто урахувати при кваліфікаційних вимогах до нотаріусів, зважаючи на те що нині кількість нотаріусів у сільській місцевості є критичною, одним із шляхів вирішення даної проблеми могло б бути встановлення вимоги – відпрацювання 5 років в певному окрузі тощо.

3.2. Напрямки удосконалення правового статусу нотаріуса в Україні

Суспільне життя постійно зазнає змін, а тому постає необхідність швидкого реагування, в тому числі з боку представників нотаріальної діяльності. Задля того аби ефективно виконувати функції надані державою, а саме здійснювати охорону прав і законних інтересів тих, хто звертається за допомогою до нотаріуса, останній повинен постійно самовдосконалюватися.

На даний момент, документ, який би характеризував майбутній напрямок в розвитку нотаріальної діяльності, перспективи такої діяльності в Україні, з урахуванням членства нашої країни у Міжнародному союзі Латинського нотаріату – відсутній. Тобто, фактично це означає, що інститут нотаріату на сьогодні знаходиться у статичному стані. Дана ситуація – є критичною, оскільки зважаючи на зміни, що очікують нашу державу, постає нагальна потреба прийняття ефективних та конструктивних рішень, з боку органів держави, об'єднання зусиль усіх представників гілок влади та

громадських організацій з метою створення дієвого механізму захисту прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб в умовах розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

На нашу думку для реалізації зазначених вище функцій необхідно окреслити завдання для удосконалення нотаріальної діяльності. Ми вважаємо, що перспективними для реформування в даній сфері є наступні напрямки :

- децентралізація владних повноважень у сфері нотаріату;
- запровадження електронного нотаріату;
- запровадження технології «blockchain» у нотаріальній діяльності;
- кодифікація нотаріального законодавства
- надання нотаріусу функцій медіатора, реєстратора шлюбів та ескроу-агента.

Що стосується першого напрямку удосконалення правового статусу нотаріуса – це децентралізація владних повноважень у сфері нотаріату. Міністерство юстиції України серед широкого спектру своїх повноважень має контрольні та організаційні функції, які разом характеризують компетенцію міністерства у сфері регулювання нотаріальної діяльності [69].

Проте зважаючи на євроінтеграційний напрямок державно-правової політики України, в якій міністерству, як органу виконавчої влади, надається лише роль координатора. На нашу думку постає необхідність – аналізу сфери його повноважень та вирішення питання про доцільність делегування ряду повноважень – Нотаріальній палаті України, самоврядній професійній організації [70].

Адже це надасть змогу показати європейській спільноті, що Україна готова до змін, в тому числі у сфері нотаріальної діяльності. Оскільки шляхом даних змін Нотаріальна палата України, як орган професійного самоврядування нотаріусів, буде мати можливість сприяти державі ефективно реагувати на відповідні зміни та новації у сфері нотаріату.

Звісно, для прийняття таких рішень необхідно упевнитись в тому, що Нотаріальна палата України – є готовою у організаційному плані до отримання даних повноважень.

На нашу думку, така децентралізація має позитивний характер, адже йдеться про передачу нехарактерних для органів державної влади функцій у сфері нотаріату, від головних територіальних управлінь юстиції до Нотаріальної палати України. До таких функцій належать:

- перевірка порядку вчинення нотаріальних дій;
- підвищення кваліфікації нотаріусів та їх помічників;
- контроль за дотриманням нотаріусами правил професійної етики;
- організація нотаріальної діяльності та правил ведення нотаріального діловодства;

Так звичайно, що контроль за діяльністю державних нотаріальних контор та архівів відноситься до абсолютної компетенції Міністерства юстиції України, і здійснення контролю самоврядною організацією в даному випадку є не доречним. Проте, наприклад, підвищення професійного рівня нотаріусів та їх помічників – дана функція може бути реалізована Нотаріальною палатою України. Адже до компетенції Нотаріальної палати України вже віднесена функція контролю за дотриманням нотаріусами правил професійної етики. Також допуск до професії нотаріуса та позбавлення права на заняття нотаріальною діяльністю також вже реалізуються спільно Міністерством юстиції України та Нотаріальною палатою України шляхом створення відповідного органу [69].

Щодо другого напрямку, то нинішній стан розвитку цифрових технологій в Україні є неоднозначним. З однієї сторони – наявна розвинута система, яка налічує близько 40 державних та єдиних реєстрів, електронні системи «СЕТАМ» та «PROZORRO», особистий кабінет клієнта адміністративних послуг на сайті Міністерства юстиції України, проте з іншої сторони, наявна велика кількість проблем таких, як:

- відсутність єдиного протоколу та універсального автоматичного обміну даними між реєстрами;
- низький рівень користувачів Інтернету серед сільського населення;
- недостатня кількість цифрових ідентифікаторів , таких як ID паспортів та електронних цифрових підписів серед населення.

Ці прогалини не дають можливості сказати, що Україна готова до переходу до цифрової економіки, оскільки головними умовами для її створення повинні бути перш за все – модернізовані соціально важливі сфери державного регулювання, до числа яких входить і нотаріат.

Розвиток цифрових технологій вимагає застосування нових принципів до організації нотаріальної діяльності, а саме створення новітньої інституції, яка об'єднає в собі сукупність класичних нотаріальних дій з додаванням цифрових технологій, а також максимальним спектром адміністративних послуг, необхідних для суспільства та які надаються спеціалістами високого професійного рівня, без використання коштів із Державного бюджету або коштів громад.

На нашу думку, існує ряд факторів, які гальмують перехід України до цифрової економіки, а саме :

- брак взаємного обміну між даними близько 100 реєстрів України;
- відсутність автоматизованого робочого місця нотаріуса;
- відсутність дистанційної авторизації клієнтів за допомогою електронного цифрового підпису чи ID-картки;
- відсутність законодавчого регулювання для створення електронного реєстру вчинення нотаріальних дій та електронного нотаріального архіву,
- відсутність автоматичного створення нотаріального документу;
- та ряд інших технологічних прогалин, який відповідає за обслуговування цивільного обігу.

До того слід враховувати, що всі зазначені вище пункти, які відсутні в нашій країні, наявні у більшості держав латинського нотаріату в тому числі країн пострадянського простору [69].

Ми вважаємо, що запровадження цифрового нотаріату – це невідворотній процес для нашої держави. Але для того аби функціонування цифрового нотаріату було більш оперативним необхідні системні зміни, які будуть націлені на використання цифрових технологій з користю для нотаріуса та громадян. По-перше, це дасть можливість оновити нотаріальний процес – зробити його більш зручним та зрозумілим, інтегрує нотаріуса у транснаціональні правовідносини та допоможе зміцнити статус нотаріуса серед інших представників юридичної професії. Головне розпочати роботу у даному напрямку вже зараз за допомогою використання європейського досвіду.

Ще одним напрямком для вдосконалення нотаріальної діяльності – є впровадження технології «blockchain». Для того аби дізнатися чим дана технологія буде корисною для діяльності нотаріусів необхідно розібратися, що цей термін означає.

З технічної точки зору, «blockchain» – це платформа електронного документообігу з механізмами верифікації та цифрового підпису. Криптографія гарантує, що ніхто не може змінити дані, що містяться в блоках, без попередження: кожен блок blockchain містить криптографічне посилання на свій попередній блок. Таким чином, довірчі відносини між користувачами вважаються непотрібними [71].

Робота технології «blockchain» полягає у наступному :

- спочатку ви знімаєте з вашого документа так званий «цифровий відбиток» (його ще називають «хеш» – це довгий рядок цифр, якщо змінити в документі хоча б один символ, відбиток буде зовсім іншим);

- після цього необхідно розмістити «цифровий відбиток» в певному публічному «blockchain» (наприклад, Bitcoin, але краще скористатися більш пристосованими для цього завдання проектами, як приклад, криптовалюта Ethereum) ;
- після цього відбиток, буде повністю захищений від підробки і втрати. І за потреби – через тиждень, десять років, особа буде мати змогу отримати його з «blockchain» і перевірити, чи змінювався документ за цей час.

Досить зручним є те, що всі операції виконуються автоматично, тобто не потрібно возитися з цифрами або розбиратися в тонкощах алгоритмів. Уже з'являються орієнтовані на масового користувача програмні продукти, що задіють «blockchain» , де все зведено буквально до перетягування файлів мишкою, а то і зовсім повністю автоматизовано. Наприклад, такий продукт, як Acronis – це програма, сутність якої полягає в тому, що особа просто зберігає документи в «хмару», де вони автоматично «нотарізуються», тобто генеруються відбитки та відправляються в «blockchain» .

Така інновація зараз набуває поширення та може як позитивно взаємодіяти з нотаріатом, так стати для нього заміною [72].

Так, наприклад у в Австрії дозволили реєстрацію юридичних осіб без нотаріального посвідчення через електронний портал, у Хорватії – оформлення бізнесу вже не вимагає участі нотаріуса, також дана технологія присутня в Грузії та Німеччині [73].

Як вже зазначалось раніше, проаналізувавши чинного законодавства України, що регулює діяльність нотаріату в Україні, можна діти висновку, що наявна досить велика кількості законів, постанов, наказів та інших підзаконних нормативно-правових актів. Всі ці нормативно-правові акти штучно розширюють правову базу, а насправді це призводить до до неузгодженості, колізій з іншими галузями права, прогалини у праві.

Підсумовуючи вищевикладене, на нашу думку доцільним буде прийняття Нотаріального процесуального кодексу України. Даний нормативно-правовий акт на даний час є вкрай важливим для діяльності нотаріату, оскільки він має на меті замінити особливу частину чинного Закону України «Про нотаріат», та упорядкувати систему чинних підзаконних нормативних актів. Прийняття Нотаріального процесуального кодексу України надасть змогу оперативно регламентувати процесуальні аспекти діяльності нотаріуса, створити визначені та чіткі процедури вчинення кожної нотаріальної дії, та відповідно механізми оскарження [29].

Проект Нотаріального процесуального кодексу України, що був розроблений та ще у 2011 році повернутий парламентом на доопрацювання, й досі залишений без уваги [30].

Проект Нотаріального процесуального кодексу повинен стати головним регулятором порядку здійснення нотаріальних дій та повинен допомогти інтегрувати стандарти європейського нотаріату в нотаріальну діяльність в Україні.

Що ж до останнього напрямку удосконалення, то для того аби з'ясувати, які функції передбачені медіацією, необхідно розібратися зі значенням самого терміну.

Слово «медіація» походить від латинського «medius», що означає займати середину між двома точками зору або сторонами, пропонувати середній шлях, триматися нейтрально, незалежно [74].

Медіація у даному тлумаченні вже давно застосовується для вирішення конфліктів за допомогою третьої особи. Мета медіації полягає у об'єднанні двох, на перший погляд, різних складових – високого ступеня незалежності сторін і гарантій з досягнення консенсусу та взаємовигідного результату [75, с. 5]. Тобто, проаналізувавши вищевикладене, можна дійти висновку, що медіатор не має певної особливої компетенції з ведення процесу та прийняття рішення. Також медіатор не має права одноособово визначати і напрям

дискусії, сторони правового конфлікту можуть лише самостійно ліквідувати спірні питання.

Отже, як стверджує І.Г. Черемних, медіація – це переговори між сторонами, які сперечаються, за участю і під керівництвом нейтральної третьої особи – посередника, який не має права виносити обов'язкове для сторін рішення [76, с. 176]. А. Селіванова, зазначає, що медіатор підтримує партнерів по конфлікту, щоб вони самі могли почати розв'язання своїх проблем, не чекаючи вироку, підказки, впливу «згори» або «від авторитету», як це спостерігаємо в судовому підході. Метою опрацювання конфлікту в медіації є не перемога, а спільний рух у майбутнє. Учасники медіації погоджуються працювати на результат і спільно до нього приходити шляхом переговорів [77, с. 39].

Серед головних принципів медіації можна виділити наступні:

- добровільність, добросовісність і неупередженість посередника;
- повний контроль сторін за результатами процедури;
- неконфронтаційний характер процедури;
- конфіденційність;
- широке коло можливих взаємоузгоджених рішень спору.

Зазначені вище характерні риси для медіації та медіатора, а саме абсолютний нейтралітет, неупередженість, незалежність, високий рівень відповідальності, органічно поєднуються з діяльністю нотаріуса.

Роль у медіації нотаріуса підтверджується рішенням XXIII конгресу Міжнародного союзу латинського нотаріату, яке стверджує про те, що нотаріус, внаслідок своїх професійних обов'язків повинен допомагати сторонам, які мають різні погляди та інтереси знаходити взаємовигідний шлях вирішення правового спору, а тому саме він серед інших представників юриспруденції найбільше відповідає ролі медіатора [78, с. 103].

У законодавстві інших країн виконання нотаріусом функцій медіатора вже досить давно закріплено. Як приклад, можна навести закон Німеччини про нотаріат, в якому нотаріусу надаються спеціальні повноваження щодо здійснення офіційної процедури позасудового врегулювання спорів. Участь нотаріуса в ролі медіатора, також передбачена законом Німеччини про вирішення спорів, пов'язаних із речовими правами. Згідно з розпоряджень земель Німеччини, нотаріуси повинні здійснювати процедуру посередництва у разі виникнення спорів між спадкоємцями або власниками майна [79, с. 103].

Щодо розвитку ролі нотаріуса як медіатора в Україні, то ще у 2015 році було розроблено і подано до Верховної Ради України проект Закону України «Про медіацію» [80].

В даному законопроекті медіація, визначається, як альтернативний (позасудовий) метод вирішення спорів, за допомогою якого дві або більше сторін спору намагаються в рамках структурованого процесу самостійно, на добровільній основі досягти згоди для вирішення їх спору за допомогою медіатора.

Згідно зазначеного вище законопроекту, медіатором визначається особа, що відповідає вимогам, встановлених законодавством та медіаційним застереженням (угодою про медіацію), яка має статус медіатора відповідно до законодавства і яку сторони спору обрали для проведення медіації.

Відповідно до даного законопроекту медіація може застосовуватися у будь-яких спорах, в тому числі у:

- цивільних;
- господарських;
- адміністративних;
- в кримінальних провадженнях;
- в справах з приводу адміністративних правопорушень, за винятком випадків, передбачених чинними законами України.

Згідно з проектом Закону України «Про медіацію», медіація проводиться за взаємною згодою сторін спору на підставі принципів:

- добровільної участі;
- рівності;
- активності і самовизначення сторін медіації;
- незалежності;
- нейтральності;
- конфіденційності інформації щодо медіації.

До медіатора ставляться наступні професійні вимоги:

- особа, яка досягла двадцяти п'яти років;
- має вищу або професійно-технічну освіту;
- пройшла професійне навчання медіації, що має включати 90 академічних годин початкового навчання, в тому числі не менше 45 академічних годин навчання практичним навичкам.

Медіатором не може бути особа, якщо вона:

- визнана судом обмежено дієздатною або недієздатною;
- має не погашену або не зняту у встановленому законом порядку судимість;
- звільнена з посади судді, прокурора, слідчого, з державної служби або із служби в органах місцевого самоврядування за порушення присяги, вчинення корупційного правопорушення;
- щодо якої відповідно до положень законодавства було прийняте рішення про припинення статусу медіатора.

Сторонами медіації є – фізичні, юридичні особи та/або групи осіб, які бажають врегулювати свій спір за допомогою процедури медіації.

Учасниками медіації можуть бути наступні особи :

- медіатор (медіатори);
- сторони медіації;
- представники, законні представники сторін медіації;

- перекладач;
- експерти та інші особи за домовленістю сторін медіації [80].

Проаналізувавши зазначені вище положення можна дійти висновку, що проект Закону «Про медіацію» дозволяє здійснювати діяльність медіатора особам, без юридичної освіти. Ми вважаємо що дане положення є дуже неоднозначним, оскільки медіатор має на меті вирішення саме правових конфліктів. Адже головною метою зазначеного проекту Закону є визначення правових засад надання послуг медіації на професійній основі, поширення практики мирного вирішення спорів у позасудовий порядок, за допомогою укладання договорів задля розвантаження судів та забезпечення оптимальних взаємовідносин між інститутом медіації та судовою системою.

Для того аби підтвердити використання нотаріусом під час вчинення нотаріальних дій функцій медіатора, як приклад, можна навести порядок посвідчення нотаріусом договору купівлі-продажу будинку, коли між сторонами договору може виникнути питання щодо передачі грошових коштів продавцем за цим договором або дати звільнення будинку, що продається. Подібних прикладів можна навести досить велику кількість. Це можуть бути і майнові справи, спадкові або щодо аліментів, розподілу майна подружжя, тощо. В даній ситуації нотаріус – є медіатором, тобто незацікавленою третьою особою, яка надає правову допомогу сторонам у вирішенні конфлікту за допомогою надання роз'яснень сторонам їх прав та обов'язків, які вони мають відповідно до законодавства України, допомагає у проведенні переговорів сторін.

До того ж, наші країни-сусіди вже мають деякий досвід у здійсненні функцій медіатора, а саме Грузія. Так, нотаріальна медіація у Грузії почала своє існування ще у жовтні 2013 року.

Нотаріальна медіація в Грузії – це альтернативний спосіб вирішення цивільних спорів, тобто сімейних, спадкових, майнових та немайнових. У даному випадку нотаріус як медіатор допомагає сторонам у процесі ведення

переговорів вирішити юридичний конфлікт та досягти домовленості в цивільних правовідносинах. Після завершення процесу медіації нотаріус видає нотаріальний акт, яким регулюються обов'язки учасників у вирішенні спору. Зобов'язання за нотаріальним актом можуть бути виконані як після його видачі, у визначений цим актом строк або при вчиненні такої дії нотаріусом.

Вже у березні 2012 року до Закону Грузії «Про нотаріат» було внесено зміни, які закріпили на законодавчому рівні статус нотаріуса, як медіатора. А сам було додано статтю 381 «Нотаріальна медіація», згідно з нормами якої, нотаріус може бути медіатором між сторонами спору – з сімейних правових спорів (окрім усиновлення, визнання недійсним усиновлення, обмеження батьківських прав і позбавлення батьківських прав), зі спадкових правових спорів, з будь-яких інших спорів, якщо законодавством Грузії не визначений спеціальний порядок здійснення медіації з таких спорів [82].

Також нормами ст. 381 Закону Грузії «Про нотаріат», закріплено, що медіація за участю нотаріуса може здійснюватися за згодою сторін спору. Порядок здійснення нотаріальної медіації визначається наказом Міністра юстиції. У разі, якщо суперечка в процесі нотаріальної медіації закінчилася угодою сторін, нотаріус складає акт про мирову угоду, який посвідчується в нотаріальному порядку [83]. У випадку, якщо сторона не виконала вимог, встановлених актом про мирову угоду, який був складений в межах нотаріальної медіації, здійснюється примусове виконання на підставі виконавчого листа, виданого нотаріусом, в порядку, встановленому Законом Грузії «Про виконавче провадження» [84].

Тобто, підсумовуючи вищенаведене можна дійти висновку, що нотаріус в Україні, виконуючи свої безпосередні професійні обов'язки, які визначені чинним законодавством, вже виконує функції медіатора стосовно вирішення цивільно-правових спорів, які виникають у цивільних правовідносинах.

Стосовно реєстрації шлюбу та його припинення, то на нашу думку, враховуючи вже існуючу практику сусідніх держав, ці функції, також можуть здійснювати нотаріуси [85]. Наприклад, при реєстрації шлюбу нотаріус може надавати повну правову консультацію щодо майнових прав подружжя, правового режиму спільного майна, шлюбного договору, тощо [86]. Щодо розлучення, нотаріус може здійснювати його реєстрацію у випадку відсутності спору серед учасників процесу, а у випадку наявності дітей, допоможе уникнути конфлікту при встановленні зобов'язань щодо утримання дітей або встановлення опіки над ними.

Важливим для учасників правовідносин у сфері бізнесу – є гарантування надійності при здійсненні розрахунків в договірних відносинах. Серед великої кількості європейських держав для розрахунків за оплатними правочинами учасники використовують послуги спеціальних нотаріальних рахунків [87].

Наприклад, послуги ескроу-агента є обов'язковими для всіх договорів з нерухомістю в Об'єднаних Арабських Еміратах [88].

Україна вже розпочала введення даної новації стосовно використання рахунків умовного зберігання «ескроу» в діюче законодавство. Так, 4 червня 2017 року були внесені зміни до Закону України «Про акціонерні товариства» [89]. А саме згідно з ч. 4 ст. 65-2 Закону України «Про акціонерні товариства», рахунок умовного зберігання «ескроу» застосовується у випадку обов'язкового продажу простих акцій акціонерами на вимогу особи, яка є власником домінуючого контрольного пакета акцій. Відповідно до останніх законодавчих змін, держава наділила обов'язками ескроу-агентів – банки, адже договори купівлі-продажу цінних паперів не підлягають обов'язковому нотаріальному посвідченню. До того ж нотаріусу, відповідно до останніх законодавчих новел, має компетенцію в накладенні заборони що відчуження коштів, які будуть зараховані заявником вимоги на рахунок умовного зберігання «ескроу», відкритий відповідно до чинного законодавства [90].

Отже, сучасні суспільні відносини постійно розвиваються та зазнають змін. Для того аби нотаріус міг ефективно здійснювати обов'язки покладені на нього державою, необхідно здійснити ряд реформ, а саме, надати можливі повноваження Нотаріальній палаті України, запровадити електронний нотаріату та технологію «blockchain», здійснити кодифікацію нотаріального законодавства, надати нотаріусу функції медіатора, реєстратора шлюбів та ескроу-агента.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного комплексного дослідження зроблені такі висновки.

1. Історичні передумови виникнення нотаріальної діяльності складаються з семи історичних періодів, кожен з яких відіграв надзвичайно важливу роль для становлення сьогоденного нотаріату. Нотаріальна діяльність – це врегульована нормами законодавства діяльність уповноваженої державою фізичної особи, яка має свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю та здійснює її у – державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або займається приватною нотаріальною діяльністю, а також діяльність інших уповноважених державою суб'єктів, у визначених законодавством випадках, щодо посвідчення прав, фактів, які мають юридичне значення, а також здійснення інших нотаріальних дій, з метою надання їм юридичної достовірності, офіційної сили, та запобігання правопорушенням. Основний зміст нотаріальної діяльності полягає у засвідченні прав, фактів, які мають юридичне значення, запобіганні правопорушенням, виникненню спірних ситуацій тощо.
2. Система нормативно-правового регулювання діяльності нотаріусів є досить розгалуженою і включає в себе значну кількість нормативно-правових актів. В зв'язку інтеграції нашої країни до ЄС та наявністю великої кількості прогалин, колізій, існує необхідність реформування нинішньої нормативно-правової бази для забезпечення більш ефективної діяльності нотаріусів, усунення колізій та приведення вітчизняного законодавства у відповідність до європейських норм.
3. Суб'єктами управління нотаріальною діяльністю – є Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство юстиції України

та його територіальні управління, Вища кваліфікаційна комісія нотаріату та Нотаріальна палата України. Кожен з даних суб'єктів має окрему компетенцію щодо організації та управління нотаріальною діяльністю, яка закріплена у діючому законодавстві.

4. Серед науковців відсутня єдність щодо обґрунтування поняття «нотаріус», але шляхом аналізу чинного законодавства вдалось дати розширене визначення поняттям «нотаріус», «державний нотаріус», «завідувач державного нотаріального архіву», «приватний нотаріус». Всі види нотаріальної діяльності мають свої характерні особливості, завдання та ознаки, які підкреслюють статус конкретного виду діяльності.
5. Державні та приватні нотаріуси є рівними у своїх правах та обов'язках. Законодавством закріплено перелік основних прав та обов'язків нотаріусів, але даний перелік не є вичерпним і додатковим джерелом можуть бути інші нормативно-правові акти. Також існує законодавча невизначеність щодо інституту юридичної відповідальності нотаріуса, в зв'язку з цим існує необхідність надати чіткий перелік правопорушень, за які нотаріус повинен нести відповідальність
6. Кожна країна має свої характерні ознаки щодо регулювання правового статусу нотаріуса, але зважаючи, на те що наша держава є членом Міжнародного союзу латинського нотаріату, варто звернути увагу на досвід країн, які входять до даної міжнародної організації. Також з урахуванням досвіду зарубіжних країн та з метою ефективного виконання нотаріусом покладених на нього обов'язків, необхідно здійснити ряд реформ, а саме, надати можливі повноваження Нотаріальній палаті України, запровадити електронний нотаріату та технологію «blockchain», здійснити кодифікацію нотаріального законодавства, надати нотаріусу функції медіатора, реєстратора шлюбів та ескроу-агента.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. До поняття нотаріальної діяльності / І. П. Фріс // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. - 2013. - Вип. 33. - С. 44-51. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvchzu_2013_33_8
2. Гуледза А.Г. Нотаріальна діяльність в Україні: становлення, розвиток, удосконалення (адміністративно-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Гуледза Андрій Георгійович ; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. – К., 2012. – 187 с .
3. Семаков Г.С. Нотаріат в Україні : курс лекцій / Г.С. Семаков, С.П. Кондракова ; Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП). – К. : МАУП, 2001. – 120 с
4. Нотаріальна діяльність як предмет адміністративно-правового регулювання / Н. В. Ільєва // Правова держава. - 2014. - № 17. - С. 27-31. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prav_2014_17_7
5. Визначення поняття нотаріальна діяльність з позиції адміністративно-правового регулювання / В.Г. Тищенко // Вісник Чернівецького факультету Національного університету "Одеська юридична академія". - 2015. - Вип. 4. - С. 188-198. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vchfo_2015_4_19
6. Співвідношення понять "нотаріальна діяльність" та "реєстраційна діяльність нотаріуса" / М. Німак // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки. - 2017. - № 865. - С. 413-420. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2017_865_65
7. Дякович М.М. Нотаріальне право України : навч. посіб. / Дякович М.М. – К. : Алерта; КНТ; ЦУЛ. 2009. – 683 с.
8. Білько К.Ф. Адміністративно-правове забезпечення організації та діяльності нотаріату в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Білько Катерина Федорівна ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. - Київ, 2015. - 206 с.

9. Долинська М. С. Функції українського нотаріату: поняття та види / М. С. Долинська // Форум права. – 2011. – № 4. – С. 208–212.
10. Сміян Л. С. Нотаріат в Україні : [навч. посібник] / Сміян Л. С., Нікітін Ю. В., Хоменко П. Г. – [3-є вид., доп. і перероб.]. – К. : КНТ, 2009. – 632 с. (14-15)
11. Черниш В.М. Історико-правовий аспект вітчизняного нотаріату / В.М. Черниш // Мала енциклопедія нотаріуса: юридичний журнал. – 2010. – № 1. – С. 49-51
12. Ляпидевский Н. П. История нотариата / Н. П. Ляпидевский. – М., 1875. – Т. 1. – С. 57.
13. Становлення і розвиток інституту нотаріату в Україні (історико-правовий аспект) / О. Нелін // Юридична Україна. - 2012. - № 7. - С. 11-15. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2012_7_4
14. Розвиток, становлення та правове регулювання нотаріату в Україні / Н. В. Партоленко // Правничий вісник Університету "КРОК". - 2012. - Вип. 13. - С. 79-84. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvuk_2012_13_13
15. Статути великого князівства Литовського : у 3 т. Статут великого князівства Литовського 1588 : у 2 кн. / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. – О., 2004. – Т. 3. – Кн. 2. – С. 218–219.
16. Нелін О. І. Еволюція спадкового права в Україні (історико-правовий аспект) : монографія / О. І. Нелін. – К., 2009. – С. 98.
17. Положение о нотариальной части / Свод законов Российской Империи: Т. XVI: ч. 1. – СПб., 1892. – С. 215–246.
18. Становлення та розвиток законодавства про нотаріальну діяльність в Україні [Текст] : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Долинська Марія Степанівна ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. - Львів, 2017. - 40 с.

19. Комаров. С. А. Общая теория государства и права : учеб. для студ. вузов, обуч. по юрид. спец. и направлениям / С. А. Комаров. – 7-е изд., испр. и доп. – СПб. : Питер, 2008. – 510 с.
20. Алексеев С. С. Восхождение к праву : Поиски и решения. – М. : НОРМА, 2001. – 752 с (317)
21. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-ХІІ. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>
22. Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5 «Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України». – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>
23. Наказ Міністерства юстиції України від 22.12.2010 N 3253/5 «Про затвердження Правил ведення нотаріального діловодства» . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1318-10>
24. Наказ Міністерства юстиції України від від 04.10.2013 № 2104/5 «Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України» . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1730-13>
25. Статут Нотаріальної палати України / Затв. Черговим З'їздом нотаріусів України від 20 квітня 2018 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://npu.org.ua/wp-content/uploads/2018/05/Статут-НПУ-нова-редакція-від-20.04.2018.pdf.pdf>
26. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435–ІV . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
27. Конституція України прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

28. Европейский кодекс нотариальной этики (Code Europeen de Deontologie Notariate) / перевод с нем.: принят Конфедерацией нотариусов Европейского союза 3-4 февраля 1995 года г. Наполь // Немецкий нотариальный журнал. – 2003. – 721 с.
29. Проект Нотаріального процесуального кодексу України № 3197 від 19 вересня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF2GT00A.html.
30. Постанова Верховної Ради України від 19 квітня 2011 р. № 3250-VI «Про повернення на доопрацювання проекту Нотаріального процесуального кодексу України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3250-17>.
31. Постанова Кабінету Міністрів України від 02 липня 2014 р. № 228 «Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-п>
32. Наказ Міністерства юстиції України від 23.06.2011 № 1707/5 «Положення про Головне управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим» . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-11>
33. Постанова Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 р. № 923 «Про затвердження Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/923-2011-п>
34. Наказ Міністерства юстиції України від 18.05.2009 N 870/5 «Про затвердження Положення про державний нотаріальний архів» . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-09>
35. Комаров В. Проблеми латинського нотаріату: український досвід нормоутворення / В. Комаров, В. Баранкова // Вісник академії правових наук України: збірник наукових праць. – 2007. – № 1(48). – С. 129-141.

36. Наказ Міністерства юстиції України від 04.01.98 № 3/5 «Про затвердження Примірного положення про порядок надання державними нотаріусами додаткових послуг правового» . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0055-98>
37. Податковий кодекс України: Закон України №2755-VI від 02.12.2010 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>
38. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / О.Ф. Скакун; Пер. з рос. — Харків: Консум, 2001. — 656 с. (432)
39. Комаров С.А. Теория государства и права. Учебно-методическое пособие. Краткий учебник для вузов. /С.А. Комаров, А.В. Малько. – М. : Издательская группа НОРМА-ИНФРА.М, 1999. – 448 с. / [Електронний ресурс]: Веб-сайт Економіко-правової бібліотеки. – Режим доступу: http://www.pravo.vuzlib.net/book_z2209_page_61.html.
40. Канзафарова И.С. Ответственность за нарушение выполнения обязательств в расчетных правоотношениях // Минченко Р.Н., Канзафарова И.С. Расчетные правоотношения в хозяйственном обороте Украины. - Одесса: АО Бахва, 1997. - С. 71-78.
41. Кодекс законів про працю України : закон України від 10.12.1971 № 322-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
42. Москаленко И.В. Сущность и значение нотариата / И.В. Москаленко // Нотариус. – 2002. – № 5. – С. 6-8.
43. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073 - Х. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
44. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України: кодекс від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

- 45.Кримінальне право України : Загальна частина : підручник / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін. ; за ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — 2-ге вид., переробл. і допов. — К., 2005. — 480 с.
- 46.Авраменко О. В. Ознаки суб'єктивної сторони складу злочину, що обтяжують відповідальність за КК України // Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення : тези доповідей та повідомлень учасників Міжнародного симпозиуму, 21–22 вересня 2012 р. — Л., 2012 — С. 5–9.
- 47.Гулевська Г.Ю. Аналіз зарубіжного досвіду державного регулювання нотаріальної діяльності та пріоритети запозичення в Україні / Г.Ю. Гулевська // Підприємництво, господарство і право. — 2003. — № 7. — С. 57–61.
- 48.Карнарук Н.В. Державний контроль за нотаріальною діяльністю в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Н.В. Карнарук. — Ірпінь, 2007. — 168 с.
- 49.Про нотаріат: Федеральне положення Німеччини від 16.02.1961 р. // Офіційний веб-сайт Pandia. ru. Енциклопедія знань. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.pandia.ru>.
- 50.Про статус нотаріуса: Ордонанс Франції від 02.11.1945 р. // Офіційний веб-сайт Світ Нотаріату. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://mirnot.narod.ru/index.html>.
- 51.Ільїна Ю.П. Особливості правового статусу нотаріуса у деяких зарубіжних країнах / Ю.П.Ільїна // Науковий вісник гуманітарного університету. — 2013. — № 5. — С. 148–153.
- 52.Ільєва Н. В. Зарубіжний досвід здійснення нотаріальної діяльності та його адаптація до вітчизняної системи нотаріату [Електронний ресурс] / Н. В. Ільєва // Конституційно-правовий вимір в розвитку правової системи України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. — Одеса:

- Астропринт, 2013 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/5250>
- 53.Бернацька І. Нотаріат Італії - огляд, доступ до професії, технології, відчуження нерухомості та національна рада нотаріусів/ І. Бернацька // МЕН. – 2014. – № 6 (78). – С. 1–7.
- 54.Нотаріат у Греції // Нотаріат для вас. – 2003. – № 11. – С. 42.
- 55.Системи нотаріату в Австрії та Німеччині // Нотаріат для вас. – 2000. – № 6. – С. 44–48.
- 56.Бондарєва М.В. Англосаксонський нотаріат: особливості організації та функціонування / М.В. Бондарєва // Університетські наукові записки. – 2006. – № 3–4. – С. 153.
- 57.Кравченко Т.А. К вопросу о модельном законодательстве / Т.А. Кравченко // Юриспруденція: теорія і практика. – 2005. – № 11. – С. 24.
58. Бондарєва М. В. Англосаксонський нотаріат: особливості організації та функціонування / М. В. Бондарєва // Університетські наукові записки. – 2006. – № 3–4. – С. 153–159.
- 59.Голобородько В. Нотаріальні документи з США – «Кіт у мішку»? / В. Голобородько // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2011. – № 2(56) квітень – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.yurradnik.com.ua/stride/men/index.php?m=archive&y=2011&mag=81&art=1785>
- 60.Бондарєва М. Особливості організації нотаріату за законодавством Сполучених Штатів Америки / М. Бондарєва // Право України. – 2006. – № 7. – С. 131–134.
- 61.Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання діяльності нотаріату/ В. Г. Тищенко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки. – 2014. – Вип. 5-2. – с. 190.
- 62.Гулевська Г.Ю. Організаційно-правові аспекти державного регулювання нотаріальної діяльності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Г.Ю. Гулевська. – Запоріжжя, 2004. – 206 с.

63. Нотаріальне суспільство Англії та Уельсу (The Notaries Society of England and Wales) / [Електронний ресурс]: Офіційний веб-сайт Нотаріального суспільства Англії та Уельсу. – Режим доступу: <http://www.thenotariessociety.org.uk/uploads/1280236302Notary+leaflet+English+02+10/pdf>
64. Система організації нотаріату: закордонний досвід / О. О. Висєканцев // Публічне право. – 2012. – № 4. – с. 413.
65. Про нотаріат: Закон Естонської Республіки від 01.11.1993 р. // Офіційний веб-сайт Нотаріальної Палати Естонської Республіки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.notar.ee/910>
66. Асаулюк А. Короткий коментар до Закону Словачії «Про нотаріусів та нотаріальну діяльність» / А. Асаулюк // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2006. – № 2 (26). – С. 75-92.
67. Шляхи реформування нотаріальної діяльності в Україні в контексті міжнародних стандартів та зарубіжного досвіду [Електронний ресурс] / О. М. Спектор, В. О. Негода // Сучасні питання економіки і права. - 2014. - Вип. 1. - С. 108-112. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sper_2014_1_23
68. Комаров В. Перспективи вдосконалення законодавства України про нотаріат / В. Комаров // Юридичний Вісник України. – 2008. – № 18–19 (травень). – С. 6–9.
69. Марченко В. Нотаріат у фокусі реформ / Марченко В. // Нотаріальна палата України. – Електронні дані. – 2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://npu.in.ua/smiaboutnotary/yurgazeta_020917.
70. Доліна Н.О. Український нотаріат: інтеграція в європейську систему: матеріали Всеукр. дистанційної конф., присвяч. 20-річчю створення екон.- правового ф-ту (27 квіт., 2018 р., м. Одеса) : [зб. тез доп.] / ОНУ ім. І.І. Мечникова, ЕПФ ; уклад.: А. В. Левенець, О. В. Нарожна ; за заг. ред.: Л. О. Корчевна, І. А. Дришлюк . – Одеса : Фенікс, 2018 . – с. 76-81

- 71.Технологія blockchain: переваги та неочевидні можливості використання у різних галузях / А. В. Літошенко // Економіка та держава. - 2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.in.ua/pdf/8_2017/20.pdf
- 72.Нотаріуси ЄС обговорили актуальні загрози для професії. // Нотаріальна палата України. – Електронні данні. – 2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://npu.in.ua/uploads/files/user_2147483647/Docs/journal/NU-23-05-17-WEB.pdf
- 73.Бєднов О. Про загрози для професії нотаріуса// Нотаріальна палата України. – Електронні данні. – 2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://npu.in.ua/novini/Pro_konferenciu_250317#
- 74.Пропозиції щодо розвитку медіації в нотаріальній практиці нотаріусів України / М. М. Дякович // Часопис Київського університету права. - 2014. - № 4. - С. 137-140. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2014_4_33
- 75.Грефин фон Шлиффен К. Медиация в нотариальной практике (Альтернативные способы разрешения конфликтов) / Катарина Грефин фон Шлиффен. – М. : Волтерс Клувер, 2005. – С. 4.
- 76.Черемных И. Г. Теоретические основы независимого нотариата России : моногр. / И. Г. Черемных. – М. : Буквовед, 2006. – С. 176.
- 77.Селіванова А. Медіація – професія майбутнього / А. Селіванова // Нотаріат України. – 2014. – № 3. – С. 39
- 78.Медведев И. Г. Аналитический обзор по материалам работы последних конгрессов Международного союза латинского нотариата / И. Г. Медведев // Центр нотариальных исследований : материалы и статьи. – Екатеринбург, 2003. – Вып. 1. – С. 103.
- 79.Ритер Г. Нотариус в качестве медиатора / Г. Ритер // Медиация в нотариальной практике (Альтернативные способы разрешения

- конфликтов) ; пер. с нем. / отв. ред. К. Грефин фон Шлиф-фен, Б. Вегманн / Ригер Г., Мим К. – М. : Волтерс Клувер, 2005. – С. 28.
80. Про медіацію : Проект Закону України від 17.12.2015 № 3665 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57463
81. Белінська К. Медіація у нотаріальній практиці / К. Белінська // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2017. – № 3(93) червень – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yurradnik.com.ua/wp-content/uploads/2017/08/Byelinska.pdf>
82. Про нотаріат: Закон Грузії від 04.12.2009 р. // Офіційний веб-сайт Нотаріальної Палати України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://npu.in.ua/mizhnarodnijnotariat/mijnarodniy_dosvid/mijnarodniy_dosvid#
83. Notary mediating in Georgia [Електронний ресурс] / N. Rosepashvili, M. Tkebuchava // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. - 2017. - № 1. - С. 110-114. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2017_1_18
84. «Про виконавче провадження»: Закон Грузії від 19.06.2007 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/33400/10/ru/pdf>
85. Кирилюк Д. Нові функції нотаріату: медіація та реєстрація й розірвання шлюбів// Закон і Бізнес – 2018. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/131913novi_funkcii_notariatu_mediaciya_ta_reestraciya_shlyubiv.html
86. Особливості нотаріального посвідчення шлюбного договору в Україні / В. В. Шароварова // Правова держава. – 2017. – №26. – С. 120-124.
87. Згама А. О. Про договір ескроу / А. О. Згама // Правове життя сучасної України: матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. та аспірант. складу / відп. за вип. В. М. Др'омін; НУ ОЮА, Півд. регіон. центр НАПрН України. – Одеса: Фенікс, 2014. – Т. 1. – С. 450-452

88. Договір ескроу: зарубіжний досвід та специфіка вітчизняного правового регулювання/ І. М. Колодій // Актуальні проблеми юридичної науки та практики. – 2017. – № 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://apjp.stu.cn.ua/uk/nissue/item/426-kolodiy-i-m-dogovir-eskrou-zarubizhniy-dosvid-ta-spetsifika-vitchiznyanogo-pravovogo-regulyuvannya.html>
89. Про акціонерні товариства : Закон України від 17.09.2008 року № 514-VI – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17>
90. Вінник О.М.. Науково-практичний коментар Закону України «Про акціонерні товариства» / О.М.Вінник. — К.,2009. — 312 с.. 2009